

Хмельницький національний університет
Гуманітарно-педагогічний факультет
Кафедра екології та біологічної освіти

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

Оцінка стану довкілля Меджибізької селищної територіальної громади
та шляхи його покращення

Рівень вищої освіти – перший (бакалаврський)
Галузь знань – 10 Природничі науки
Спеціальність – 101 Екологія
Освітня програма – «Екологія»

КВРЕКОЛ. 022058.01.04.00

Виконав: здобувач 4 курсу
група ЕКОЛз -22-1

Ванік ТОВМАСЯН

Керівник к. пед. н., доцент

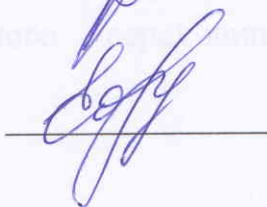
Андрій ДЯЧУК

Нормоконтролер

Сергій ШЕВЧЕНКО

До захисту допускаю:
Зав. кафедри екології та
біологічної освіти

Ольга ЄФРЕМОВА

12 06 2026 р.

Хмельницький 2026

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет – Гуманітарно-педагогічний
Кафедра – Екології та біологічної освіти
Рівень вищої освіти – перший (бакалаврський)
Галузь знань – 10 «Природничі науки»
Спеціальність – 101 «Екологія»
Освітньо-професійна програма – «Екологія»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри екології
та біологічної освіти

Ольга ЄФРЕМОВА

«20» квітня 2026 року

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ

Товмасяну Ваніку Вагаршовичу

1. Тема роботи: Оцінка стану довкілля Меджибзької селищної територіальної громади та шляхи його покращення
керівник роботи Дячук Андрій Олександрович, к.пед.н., доцент.
Затверджено наказом ректора університету від 20 січня 2026 року № 7.
2. Термін подання здобувачем роботи на кафедру 12 червня 2026 року.
3. Вихідні дані до роботи: документи державного планування, природно-кліматичні умови, офіційні статистичні, звітні та аналітичні дані, що характеризують стан природного середовища Меджибзької селищної територіальної громади.
4. Зміст кваліфікаційної роботи:
  - 4.1 Соціально-економічна характеристика Меджибзької селищної громади Хмельницької області.
  - 4.2 Аналіз екологічного стану Меджибзької селищної громади Хмельницької області.
  - 4.3 Шляхи покращення стану навколишнього природного середовища на території Меджибзької селищної громади Хмельницької області.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів (розділів) кваліфікаційної роботи	Термін виконання етапів	При
1	Соціально-економічна характеристика Меджибзької селищної громади Хмельницької області	18.05-25.05.2026	виконано
2	Аналіз екологічного стану Меджибзької селищної громади Хмельницької області	26.05-01.06.2026	виконано
3	Шляхи покращення стану навколишнього природного середовища на території Меджибзької селищної громади Хмельницької області	02.06-07.06.2026	виконано
4	Оформлення роботи	08.06-11.06.2026	виконано

Дата видачі завдання:

«12» травня 2026 р.

Здобувач

Ванік ТОВМАСЯН

Керівник

Андрій ДЯЧУК

АНОТАЦІЯ

Тема – Оцінка стану довкілля Оцінка стану довкілля Меджибізької селищної територіальної громади та шляхи його покращення.

Автор – здобувач освіти групи ЕКОЛЗ–22–1 Ванік ТОВМАСЯН.

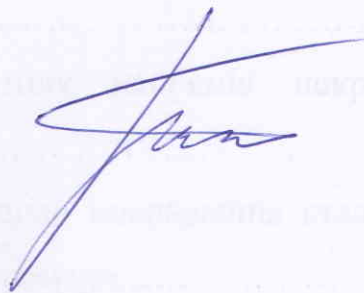
Керівник – к.пед.н., доцент Андрій ДЯЧУК.

Дипломна робота викладена на 55 сторінках, містить 2 таблиці, 16 рисунків, та перелік джерел посилань з 32 джерел.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: БІОРИЗНОМАНІТТЯ, ДОВКІЛЛЯ, ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА, МЕДЖИБІЗЬКА ГРОМАДА, СТАЛИЙ РОЗВИТОК .

У кваліфікаційній роботі проведено комплексну оцінку стану довкілля Меджибізької селищної територіальної громади Хмельницької області. Проаналізовано природні умови території, стан атмосферного повітря, водних ресурсів, земельного фонду, біологічного та ландшафтного різноманіття, систему управління відходами та основні екологічні ризики. На основі результатів дослідження визначено ключові екологічні проблеми громади та розроблено практичні рекомендації щодо покращення стану навколишнього природного середовища, підвищення екологічної безпеки та забезпечення сталого розвитку території.

11.06.2026 р.

Ванік ТОВМАСЯН

ЗМІСТ

	С.
Вступ.....	5
1 Соціально-економічна характеристика Меджибзької селищної громади Хмельницької області.....	8
1.1 Загальні відомості про громаду.....	8
1.2 Агропромисловий комплекс та промисловість.....	11
1.3 Транспорт та енергетична галузь	14
1.4 Демографічні умови та здоров'я населення.....	17
2 Аналіз екологічного стану Меджибзької селищної громади Хмельницької області.....	22
2.1 Кліматичні особливості громади	22
2.2 Стан атмосферного повітря.....	26
2.3 Стан водних ресурсів.	29
2.4 Земельні ресурси і ґрунти.....	32
2.5 Біологічне та ландшафтне різноманіття, природно-заповідний фонд та екологічні мережі.....	35
2.6 Управління відходами та екологічна безпека території громади.....	38
3 Шляхи покращення стану навколишнього природного середовища на території Меджибзької селищної громади Хмельницької області.....	42
Обґрунтування пріоритетних напрямів покращення стану довкілля громади.....	42
Рекомендації та заходи щодо покращення стану довкілля Меджибзької селищної територіальної громади.....	45
Висновки.....	49
Перелік джерел посилання.....	52

ВСТУП

Сучасний розвиток територіальних громад України відбувається в умовах посилення екологічних викликів, пов'язаних із трансформацією землекористування, зростанням антропогенного навантаження, зміною клімату, погіршенням стану водних ресурсів, накопиченням відходів та необхідністю збереження біологічного і ландшафтного різноманіття. У процесі децентралізації територіальні громади отримали ширші можливості для самостійного планування соціально-економічного розвитку, однак водночас зросла їх відповідальність за раціональне використання природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки та формування комфортного середовища для населення.

Особливої актуальності набуває оцінка стану довкілля селищних і сільських територіальних громад, у яких поєднуються аграрне природокористування, локальна промислова діяльність, транспортна інфраструктура, природні екосистеми та рекреаційні ресурси.

Меджибізька селищна територіальна громада Хмельницької області є показовим прикладом території, де поєднуються значний природно-ресурсний потенціал, аграрна спеціалізація, історико-культурна спадщина та локальні екологічні ризики.

Актуальність дослідження посилюється тим, що ефективне управління довкіллям на рівні громади потребує не лише загального опису природних умов, а й комплексної оцінки основних компонентів навколишнього природного середовища. Для Меджибізької громади важливим є визначення реальних екологічних проблем, оцінка їх причин і наслідків, а також розроблення практичних заходів, які можуть бути впроваджені органами місцевого самоврядування, комунальними підприємствами, суб'єктами господарювання та населенням.

Питання оцінки стану довкілля, екологічної безпеки територій, моніторингу природного середовища, раціонального природокористування та сталого розвитку досліджували багато українських науковців. Теоретико-

методичні основи екології та природокористування висвітлені у працях В. П. Кучерявого, М.О. Клименка, А.М. Прищепи, Н.М. Вознюк. Питання екологічної безпеки територій і управління природоохоронною діяльністю розглядали В.Г. Петрук, І.В. Васильківський, С.М. Кватернюк. Дослідження земельних ресурсів, екологічного стану територій Хмельницької області та Подільського регіону представлені у працях М.Р. Питуляка, М. В. Питуляка, Б. М. Жулканича.

Разом із тим питання комплексної оцінки стану довкілля саме Меджибзької селищної територіальної громади та розроблення практичних природоохоронних заходів для цієї території потребує подальшого дослідження. Це зумовлює наукову і практичну значущість обраної теми бакалаврської роботи.

Мета бакалаврської роботи полягає у комплексній оцінці стану довкілля Меджибзької селищної територіальної громади Хмельницької області та обґрунтуванні практичних напрямів його покращення.

Для досягнення поставленої мети було визначено такі завдання:

- охарактеризувати соціально-економічні, природно-географічні та господарські особливості Меджибзької селищної територіальної громади;
- проаналізувати основні чинники антропогенного впливу на довкілля громади, зокрема агропромисловий комплекс, транспортну інфраструктуру, видобувну діяльність та систему управління відходами;
- оцінити стан основних компонентів довкілля громади: атмосферного повітря, водних ресурсів, земель і ґрунтів, біологічного та ландшафтного різноманіття, зелених насаджень і природно-заповідного фонду;
- провести SWOT-аналіз екологічного стану Меджибзької селищної територіальної громади з метою визначення сильних і слабких сторін, можливостей та загроз у сфері природокористування;
- обґрунтувати практичні рекомендації та природоохоронні заходи щодо покращення стану довкілля Меджибзької селищної територіальної громади.

Об'єктом дослідження є довкілля Меджибізької селищної територіальної громади Хмельницької області як сукупність природних компонентів, господарських впливів та екологічних умов функціонування території.

Предметом дослідження є сучасний стан основних компонентів довкілля Меджибізької селищної територіальної громади.

У процесі виконання бакалаврської роботи використано загальнонаукові та спеціальні методи дослідження: аналіз і узагальнення літературних джерел, порівняльно-географічний метод, статистичний аналіз, метод систематизації екологічної інформації, картографічний метод, SWOT-аналіз, а також методи екологічної оцінки стану окремих компонентів довкілля.

Практичне значення роботи полягає у можливості використання її результатів під час розроблення місцевих природоохоронних програм, планів управління відходами, заходів з озеленення, охорони водних ресурсів, рекультивації порушених земель, розвитку екологічного моніторингу та підвищення рівня екологічної безпеки Меджибізької селищної територіальної громади. Запропоновані рекомендації мають прикладний характер і орієнтовані на вирішення конкретних екологічних проблем громади.

Апробація результатів кваліфікаційної роботи: окремі її частини дослідження та одержані узагальнення були висвітлені в матеріалах щорічної Студентської науково-практичної конференції «Клімат, довкілля, майбутнє: студентський науковий діалог до Міжнародного дня захисту клімату» (15 травня 2026 року, м. Хмельницький).

1 СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА МЕДЖИБІЗЬКОЇ СЕЛИЩНОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

1.1 Загальні відомості про громаду

Меджибізька селищна територіальна громада розташована у межах Хмельницького району Хмельницької області та належить до числа громад, сформованих у процесі реалізації реформи децентралізації в Україні. Громаду утворено 13 серпня 2015 року шляхом добровільного об'єднання Меджибізької селищної та низки сільських рад колишнього Летичівського району. Адміністративним центром громади є селище Меджибіж. До складу територіальної громади входять 12 населених пунктів: смт Меджибіж та села Голосків, Головчинці, Волосівці, Митківці, Западинці, Шрубків, Ярославка, Ставниця, Лисогірка, Русанівці і Требухівці (рисунок 1.1)[1].

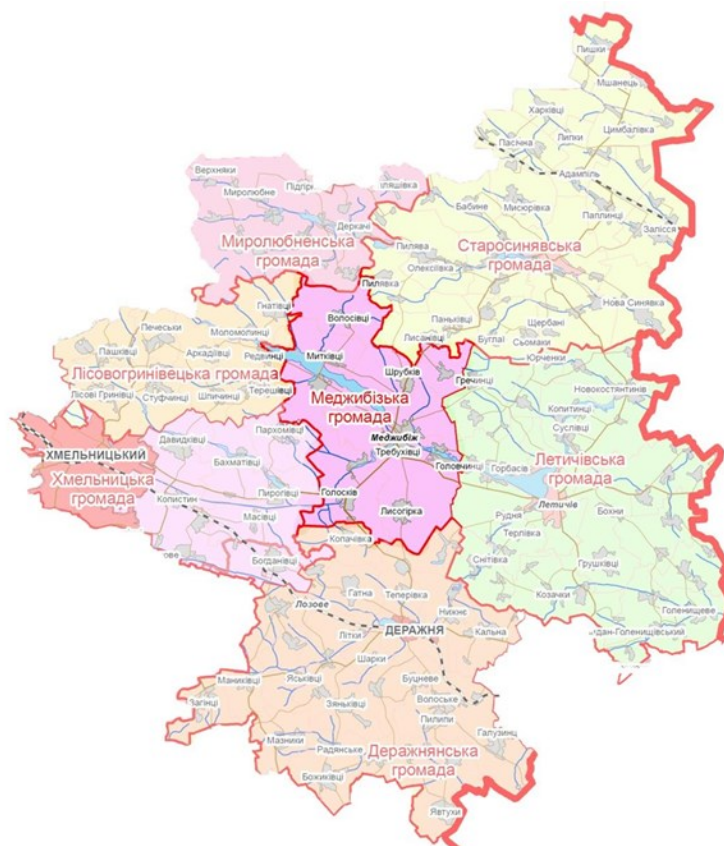

Рисунок 1.1 – Карта Меджибізької селищної територіальної громади [1]

Згідно з актуальними даними, площа території громади становить близько 322,7 км², а чисельність населення – близько 7,9 тис. осіб. Територія характеризується переважно сільським типом розселення, що визначає аграрну спрямованість її господарського комплексу та особливості використання природно-ресурсного потенціалу [1, 2].

Територія громади розташована в межах Подільської височини та характеризується різноманітними природними умовами. Важливу роль у формуванні природного середовища відіграє річка Південний Буг та її притоки, які визначають гідрографічну структуру території, впливають на розвиток сільського господарства та створюють передумови для рекреаційного використання природних ресурсів. Значна частина території представлена сільськогосподарськими угіддями, що є основою місцевої економіки та зайнятості населення.

Особливістю громади є поєднання значного природно-ресурсного потенціалу з унікальною історико-культурною спадщиною. Адміністративний центр громади – Меджибіж – є одним із найдавніших поселень Поділля, перша літописна згадка про яке датується 1146 роком. Селище відоме насамперед Меджибізькою фортецею, пам'ятками сакральної архітектури та об'єктами єврейської культурної спадщини, що забезпечують високий туристичний потенціал території. На базі пам'яток історії та культури функціонує Державний історико-культурний заповідник «Межибіж», який є важливим осередком наукової, культурної та туристичної діяльності регіону [2].

Адміністративний центр громади – селище Меджибіж – є одним із найдавніших історичних поселень Поділля та відіграє важливу роль у соціально-економічному розвитку території (рисунки 1.1, 1.2). Концентрація адміністративних установ, закладів освіти, культури та об'єктів туристичної інфраструктури зумовлює його значення як локального центру тяжіння для навколишніх населених пунктів. Водночас наявність значного історико-культурного потенціалу створює передумови для розвитку туристично-рекреаційної діяльності, яка визначається одним із перспективних напрямів економічного розвитку громади [1].

Сучасний розвиток Меджибізької селищної територіальної громади орієнтований на досягнення принципів сталого розвитку, що передбачають збалансоване поєднання економічного зростання, соціального добробуту населення та збереження природного середовища. У Стратегії розвитку громади на 2026–2027 роки визначено пріоритети щодо підвищення інвестиційної привабливості території, модернізації інженерної та соціальної інфраструктури, раціонального використання природних ресурсів, розвитку туристично-рекреаційного потенціалу та покращення екологічного стану довкілля.

Рисунок 1.2 – Історична світлина центру Меджибізької Сільської територіальної громади [2]

Меджибізька селищна територіальна громада є однією з перспективних громад Хмельницької області, що поєднує вигідне географічне положення, значний природно-ресурсний потенціал та багату історико-культурну спадщину. Наявні передумови створюють сприятливі можливості для соціально-економічного розвитку території, водночас потребуючи впровадження ефективних заходів щодо збереження довкілля та раціонального використання природних ресурсів.

1.2 Агропромисловий комплекс та промисловість

Агропромисловий комплекс є провідною складовою господарської спеціалізації Меджибізької селищної територіальної громади та формує основу її економічного потенціалу. Така структура господарства обумовлена значною часткою сільськогосподарських земель, сприятливими ґрунтово-кліматичними умовами та традиційною орієнтацією території на виробництво сільськогосподарської продукції. За даними стратегічних документів громади, площа Меджибізької СТГ становить 322,9 км², з яких близько 65 % займають сільськогосподарські угіддя, що свідчить про високий рівень освоєння території для потреб аграрного виробництва [2, 3].

Сільське господарство громади представлене переважно рослинницьким напрямом. Провідне місце у структурі аграрного виробництва займає вирощування зернових та технічних культур, що відповідає загальним тенденціям розвитку аграрного сектору Хмельницької області. Найбільш поширеними культурами є пшениця, кукурудза, ячмінь, соняшник та ріпак. Важливе значення також мають кормові культури, які забезпечують функціонування тваринницької галузі. Родючі чорноземні ґрунти та достатнє зволоження території створюють сприятливі передумови для отримання стабільних урожаїв та підвищення ефективності землекористування [2].

Поряд із рослинництвом у громаді розвивається тваринництво, яке представлене переважно виробництвом молока та м'яса. Водночас сучасні тенденції розвитку аграрного сектору свідчать про поступове скорочення поголів'я худоби у дрібних господарствах населення та концентрацію виробництва у більш потужних сільськогосподарських підприємствах. Подібні процеси характерні для більшості громад Подільського регіону та обумовлені економічними чинниками, технологічною модернізацією виробництва і змінами на ринку сільськогосподарської продукції.

Важливою особливістю економіки Меджибізької громади є домінування аграрного профілю розвитку. У літературних джерелах зазначається, що аграрний сектор є базовою галуззю місцевої економіки, поступово

доповнюючись підприємствами переробної промисловості, харчового виробництва та сфери туризму. Водночас викликами для громади є переважання сировинного характеру виробництва та недостатній розвиток підприємств із глибокої переробки сільськогосподарської продукції.

Промисловий сектор громади не відзначається значною диверсифікацією та представлений переважно невеликими виробничими об'єктами місцевого значення. Його розвиток тісно пов'язаний із потребами аграрного сектору, зокрема зі зберіганням, первинною обробкою та транспортуванням сільськогосподарської продукції.

Окреме значення для господарського розвитку громади мають наявні природні ресурси. Територія Меджибізької СТГ розташована в межах двох геоструктурних регіонів – Волино-Подільської плити та західного схилу Українського кристалічного щита, що зумовлює наявність родовищ корисних копалин місцевого значення магматичного й осадового походження. На території громади функціонують чотири родовища корисних копалин, розробка яких має певне господарське значення та забезпечує потреби будівельної галузі регіону (таблиця 1.1) [4].

На території громади здійснюється видобуток граніту, глини та піску. Найбільшим підприємством галузі є ТОВ «Головчинецький гранітний кар'єр», яке з 2003 року розробляє родовище граніту площею 24,58 га. Видобута сировина використовується для виробництва щебеневої продукції та інших будівельних матеріалів, що застосовуються у дорожньому та цивільному будівництві [2].

Таблиця 1.1 – Родовища корисних копалин, що знаходяться в користуванні суб'єктів підприємницької діяльності [2, 3].

№ з/п	Назва родовищ корисних копалин	Назва суб'єкта підприємницької діяльності	Дата початку використання родовища	Площа, га
1	граніт	ТОВ «Головчинецький гранітний кар'єр»	2003	24,58

2	глина	ПП «Ярославський цегельний завод»	1992	7,00
3	граніт	Філія Русанівський спецкар'єр ДП «Хмельницького облавтодору»	2016	19,08
4	пісок	ТОВ «ЄВРОПСОК»	2019	7,6

Сучасний розвиток агропромислового комплексу громади дедалі більше орієнтується на принципи сталого розвитку. Зростає актуальність впровадження ресурсозберігаючих технологій, раціонального використання земельних ресурсів, мінімізації деградаційних процесів ґрунтового покриву та зниження негативного впливу господарської діяльності на довкілля. Враховуючи стратегічне бачення розвитку громади, перспективними напрямками є модернізація аграрного виробництва, впровадження інноваційних технологій, розвиток підприємств харчової промисловості та створення нових виробництв, пов'язаних із переробкою сільськогосподарської сировини [5].

Агропромисловий комплекс є ключовою складовою економіки Меджибізької селищної територіальної громади та визначає основні напрями її господарського розвитку. Значна частка сільськогосподарських угідь, сприятливі природні умови та вигідне географічне розташування створюють передумови для ефективного ведення аграрного виробництва. Водночас подальший розвиток громади потребує посилення переробної складової агропромислового комплексу, модернізації виробничих процесів та впровадження екологічно безпечних технологій, що сприятиме підвищенню конкурентоспроможності місцевої економіки та забезпеченню сталого використання природних ресурсів.

1.3 Транспорт та енергетична галузь

Транспортна інфраструктура є одним із ключових чинників соціально-економічного розвитку Меджибізької селищної територіальної громади,

оскільки забезпечує просторову доступність населених пунктів, сприяє розвитку підприємницької діяльності, аграрного виробництва та туристичної сфери. Вигідне географічне положення громади в центральній частині Хмельницької області створює передумови для інтеграції території у міжрегіональні транспортні зв'язки та формування ефективної логістичної системи (рисунок 1.3) [1].

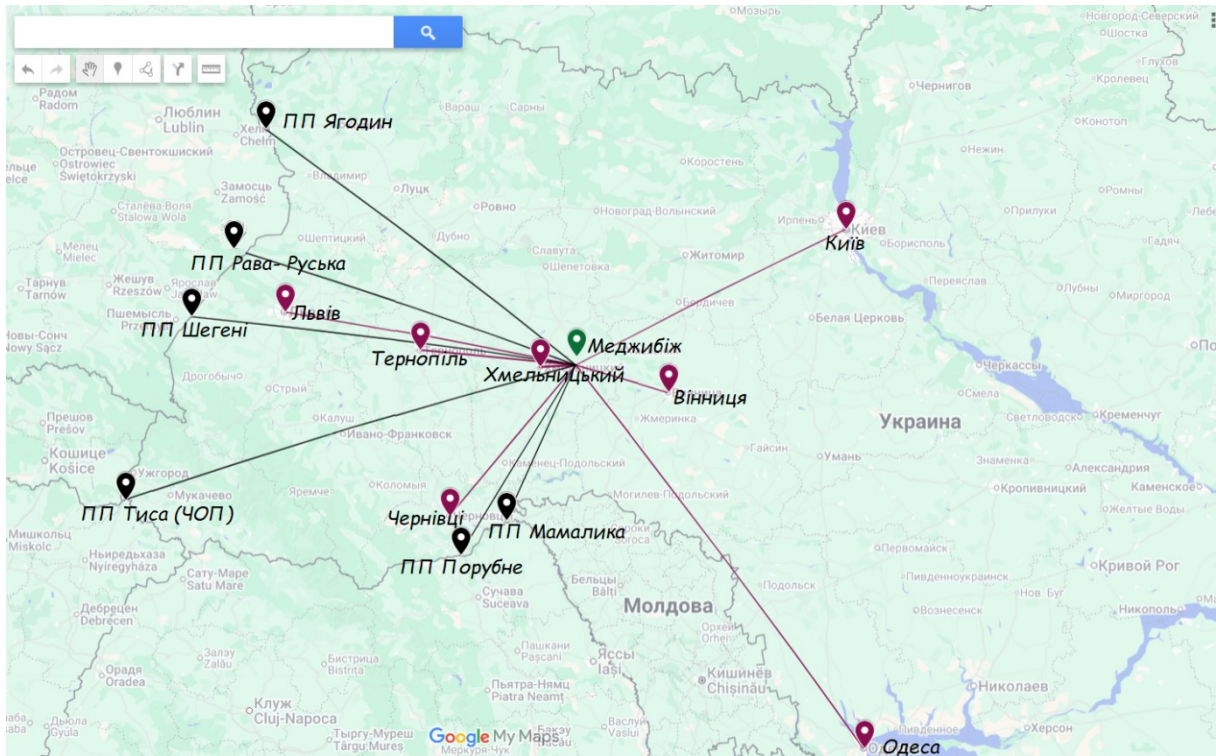

Рисунок 1.3 – Схема транспортних зв'язків Меджибізької селищної територіальної громади [1]

Важливу роль у транспортному забезпеченні громади відіграє автомобільна дорога міжнародного значення М-30 «Стрий – Тернопіль – Хмельницький – Вінниця – Кропивницький – Знаменка», яка проходить поблизу адміністративного центру громади та є однією з найважливіших транспортних артерій України. Через село Голосків проходить ділянка цієї магістралі, яка входить до складу міжнародного європейського транспортного маршруту Е50, що з'єднує країни Західної та Східної Європи. Наявність такої транспортної інфраструктури забезпечує сприятливі умови для перевезення

сільськогосподарської продукції, розвитку торгівлі, залучення інвестицій та формування туристичних потоків [2, 4].

Мережа автомобільних доріг місцевого значення забезпечує транспортне сполучення між населеними пунктами громади та сусідніми територіальними громадами. Водночас одним із актуальних завдань залишається підтримання належного технічного стану дорожнього покриття та підвищення безпеки дорожнього руху. В умовах збільшення інтенсивності транспортних перевезень особливого значення набуває модернізація дорожньої інфраструктури, ремонт місцевих автошляхів та розвиток супутньої транспортної інфраструктури.

Транспортний комплекс громади виконує не лише економічну, а й соціальну функцію. Автомобільне сполучення забезпечує доступ населення до адміністративних, освітніх, медичних та культурних послуг, розташованих як на території громади, так і за її межами. Особливого значення це набуває для сільських населених пунктів, де транспортна доступність безпосередньо впливає на якість життя населення та рівень соціальної інтеграції території.

Водночас транспортна діяльність належить до основних джерел антропогенного навантаження на довкілля. Викиди забруднюючих речовин від автомобільного транспорту формують значну частину забруднення атмосферного повітря на території громади. У матеріалах стратегічної екологічної оцінки зазначається, що поряд із діяльністю кар'єрів та видобувних підприємств автомобільний транспорт є одним із головних чинників впливу на якість атмосферного повітря громади. Це обумовлює необхідність розвитку екологічно орієнтованих підходів до організації транспортної системи, зокрема покращення стану дорожньої мережі, впровадження енергоефективного транспорту та зменшення питомих викидів забруднюючих речовин [3].

Енергетична галузь Меджибізької селищної територіальної громади представлена об'єктами електропостачання, системами газозабезпечення та тепlopостачання, що забезпечують функціонування житлового фонду, соціальної інфраструктури, підприємств та установ громади. Як і більшість територіальних громад України, Меджибізька громада інтегрована до

загальнодержавної енергетичної системи та залежить від централізованого постачання електричної енергії [2, 5].

Сучасні тенденції розвитку територіальних громад передбачають поступовий перехід до підвищення енергоефективності та впровадження відновлюваних джерел енергії. У стратегічних документах громади одним із пріоритетів визначено модернізацію інженерної інфраструктури, реалізацію заходів з енергозбереження та підвищення енергетичної безпеки території. Особлива увага приділяється термомодернізації будівель бюджетної сфери, скороченню споживання енергоресурсів та впровадженню сучасних технологій управління енергоспоживанням.

В умовах сучасних викликів енергетична безпека громади набуває особливого значення. Надійне функціонування систем електро- та газопостачання є необхідною умовою стабільної роботи об'єктів критичної інфраструктури, закладів освіти, охорони здоров'я та житлово-комунального господарства. З огляду на це перспективними напрямками розвитку енергетичної галузі є підвищення рівня автономності енергозабезпечення, впровадження резервних джерел живлення та розширення використання альтернативних джерел енергії.

Таким чином, транспортна та енергетична інфраструктура формують основу функціонування господарського комплексу Меджибізької громади. Їх подальший розвиток має здійснюватися на засадах економічної ефективності, екологічної безпеки та відповідності сучасним вимогам сталого розвитку [2].

Транспортна система Меджибізької селищної територіальної громади характеризується вигідним розташуванням відносно міжнародних транспортних коридорів та забезпечує належний рівень міжрегіональних зв'язків. Водночас транспорт залишається одним із джерел антропогенного впливу на довкілля. Енергетична галузь громади функціонує в межах загальнодержавної енергетичної системи та потребує подальшої модернізації із впровадженням енергоефективних і ресурсозберігаючих технологій. Реалізація відповідних заходів сприятиме підвищенню якості життя населення, зміцненню енергетичної безпеки та забезпеченню сталого розвитку території.

1.4 Демографічний потенціал та здоров'я населення

Демографічний потенціал є одним із визначальних чинників соціально-економічного розвитку територіальних громад, оскільки формує трудові ресурси, визначає потребу у соціальних послугах та впливає на перспективи розвитку місцевої економіки. Для сільських громад України характерними залишаються процеси скорочення чисельності населення, старіння вікової структури та міграційного відтоку працездатного населення, що є наслідком тривалих демографічних трансформацій та сучасних соціально-економічних викликів.

Меджибізька селищна територіальна громада належить до громад із переважно сільським типом розселення. До її складу входять одне селище міського типу та одинадцять сільських населених пунктів. За даними стратегічної екологічної оцінки, чисельність наявного населення громади становить 7336 осіб, з яких 1197 осіб проживають у селищі Меджибіж. Частка населення громади становить близько 1,08 % від чисельності населення Хмельницького району та 0,58 % від населення Хмельницької області [2, 6].

Сучасні демографічні процеси у громаді значною мірою відповідають загальноукраїнським тенденціям розвитку сільських територій. До основних викликів належать природне скорочення населення, зменшення чисельності молоді, зростання частки осіб старших вікових груп та міграція економічно активного населення до великих міст і за кордон. Наукові дослідження свідчать, що саме депопуляція та старіння населення є одними з найсерйозніших ризиків для сталого розвитку сільських громад України, оскільки вони знижують трудовий потенціал територій та ускладнюють підтримання належного рівня соціальної інфраструктури (рисунок 1.4).

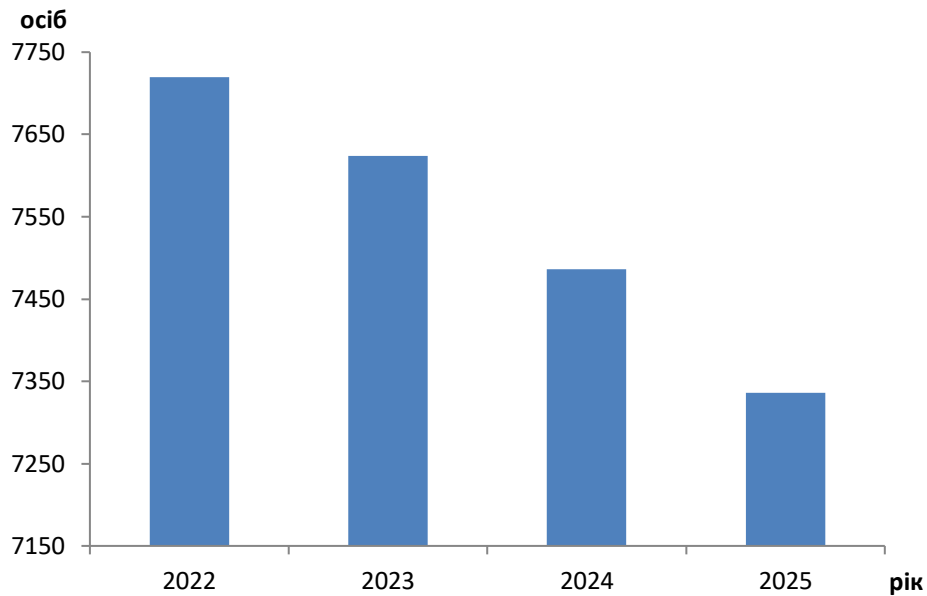

Рисунок 1.4 – Демографічна динаміка Меджибізької територіальної громади

Водночас вигідне розташування Меджибізької громади поблизу обласного центру та міжнародної транспортної магістралі частково пом'якшує негативний вплив демографічних процесів. Наявність транспортної доступності сприяє збереженню економічної активності населення, розвитку підприємництва та трудової мобільності мешканців. У стратегічних документах громади зазначається, що одним із пріоритетів розвитку є створення нових робочих місць, підтримка малого та середнього бізнесу, а також розвиток туристичного потенціалу території, що має позитивно впливати на демографічну стабільність у перспективі.

Стан здоров'я населення є важливим індикатором якості життя та одним із показників, що опосередковано відображає вплив соціально-економічних і екологічних чинників на території громади. На рівень захворюваності населення впливають умови проживання, якість атмосферного повітря та питної води, стан навколишнього природного середовища, рівень розвитку медичної інфраструктури та доступність медичних послуг.

Медичне обслуговування населення Меджибізької селищної територіальної громади забезпечує КНП «Центр первинної медико-санітарної допомоги», до складу якого входять дві амбулаторії загальної практики –

сімейної медицини та дев'ять фельдшерських пунктів. Станом на 01.01.2025 року в громаді проживало 7336 осіб, із яких декларації з сімейними лікарями уклали 5842 жителі, що становить близько 80 % населення громади [1].

Аналіз медичної статистики свідчить, що серед дитячого населення віком від 0 років до 14 років упродовж 2022–2024 років спостерігалось зростання загальної кількості зареєстрованих захворювань. Якщо у 2022 році було зафіксовано 57 випадків захворювань, то у 2024 році їх кількість збільшилася до 131 випадку. Найбільшу частку в структурі захворюваності становили хвороби органів дихання, на які припадало близько 75 % усіх зареєстрованих випадків. Значно меншу частку формували захворювання органів травлення, шкіри та підшкірної клітковини, органів зору, крові та кровотворних органів [2].

Подібна тенденція простежується і серед підлітків віком від 15 років до 17 років. Загальна кількість зареєстрованих випадків захворювань збільшилася з 53 випадків у 2022 році до 162 випадків у 2024 році. Провідне місце у структурі захворюваності також займали хвороби органів дихання, частка яких перевищувала 60 % від загальної кількості виявлених захворювань. Окрім цього, певне значення мали хвороби нервової системи, крові та кровотворних органів, органів травлення та сечостатевої системи [6].

У структурі захворюваності дорослого населення переважають хвороби системи кровообігу. У 2024 році на них припадало понад половину всіх зареєстрованих випадків захворювань серед дорослих жителів громади. Другу позицію займали хвороби органів травлення, третю – захворювання кістково-м'язової системи та сполучної тканини. Водночас частка хвороб органів дихання залишалася значною та становила близько 9 % від загальної кількості зареєстрованих випадків. Загальна кількість захворювань серед дорослого населення у 2024 році становила 3495 випадків (рисунок 1.5) [3].

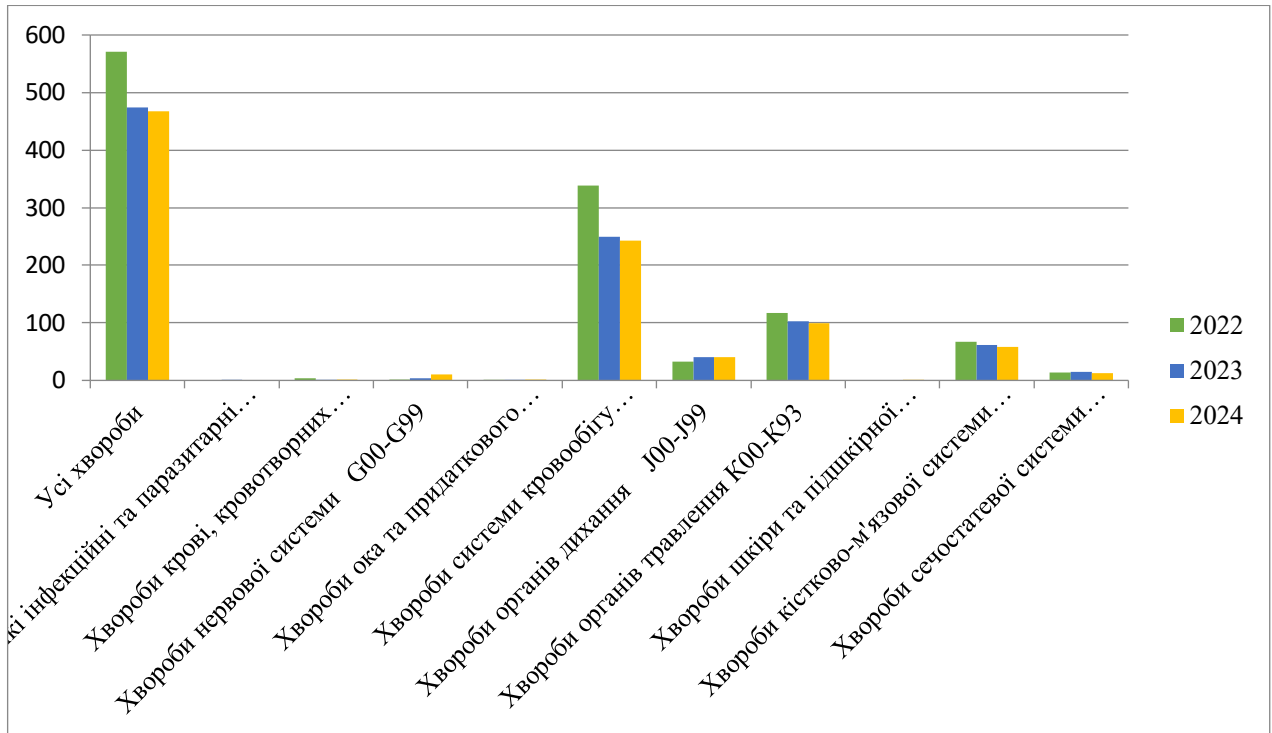

Рисунок 1.5 – Загальна захворюваність дорослих (18 років і старше) по нозологіях за 2022-2024 роки [3]

Переважають захворювання органів дихання серед дітей та підлітків може бути пов'язане як із сезонними респіраторними інфекціями, так і з впливом факторів навколишнього середовища. Водночас високий рівень захворюваності системи кровообігу серед дорослого населення значною мірою зумовлений віковою структурою населення, поширенням хронічних неінфекційних захворювань, способом життя та соціально-економічними чинниками.

Загалом аналіз показників здоров'я населення свідчить про необхідність подальшого вдосконалення системи медичного обслуговування, розвитку профілактичної медицини, підвищення рівня екологічної безпеки території та реалізації заходів, спрямованих на збереження громадського здоров'я. За сукупністю природних, екологічних та соціально-економічних умов територія Меджибізької громади характеризується помірно сприятливими умовами проживання населення.

Важливим чинником підтримання належного рівня громадського здоров'я є розвиток соціальної інфраструктури. На території громади функціонують заклади освіти, культури, спорту та соціального захисту населення, діяльність яких спрямована на підвищення якості життя мешканців та створення

сприятливих умов для проживання різних вікових груп населення. Особливого значення в сучасних умовах набувають заходи щодо підтримки внутрішньо переміщених осіб, ветеранів війни та соціально вразливих категорій населення, що також передбачено стратегічними документами громади [1, 4].

Таким чином, демографічна ситуація Меджибізької селищної територіальної громади формується під впливом загальнодержавних демографічних тенденцій та місцевих соціально-економічних особливостей. Подальший розвиток громади значною мірою залежатиме від ефективності заходів, спрямованих на збереження людського потенціалу, створення нових можливостей для працевлаштування та покращення умов проживання населення. Стан здоров'я мешканців визначається сукупним впливом соціально-економічних та екологічних чинників. Тому забезпечення якісних медичних послуг, покращення стану довкілля та створення умов для економічної активності населення є важливими передумовами сталого розвитку громади.

2 АНАЛІЗ ЕКОЛОГІЧНОГО СТАНУ МЕДЖИБІЗЬКОЇ СЕЛИЩНОЇ ГРОМАДИ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

2.1 Кліматичні особливості громади

Кліматичні умови є одним із найважливіших природних чинників, що визначають особливості функціонування природних екосистем, розвиток сільського господарства, формування водних ресурсів та загальний екологічний стан території. Для Меджибізької селищної територіальної громади кліматичні характеристики мають особливе значення, оскільки територія громади характеризується значною часткою сільськогосподарських угідь, а економіка значною мірою орієнтована на аграрне виробництво.

Меджибізька селищна територіальна громада розташована у центральній частині Хмельницької області в межах Подільської височини. Формування клімату території відбувається під впливом помірних повітряних мас Атлантичного океану та континентальних повітряних мас зі сходу Європи. Внаслідок цього клімат громади характеризується як помірно континентальний із достатнім зволоженням, теплим літом та порівняно м'якою зимою [4].

Кліматичні умови території визначаються насамперед географічним положенням, рельєфом Подільської височини та циркуляцією атмосферних процесів. Протягом року територія перебуває під впливом циклонічної діяльності, що надходить переважно із західного напрямку. Саме атлантичні циклони забезпечують значну частину атмосферних опадів та пом'якшують температурний режим у зимовий період. У літній сезон вони сприяють збільшенню хмарності та випадінню дощів, тоді як взимку часто зумовлюють відлиги та нестійкий сніговий покрив.

Температурний режим громади загалом відповідає кліматичним особливостям центральної частини Хмельницької області. Найхолоднішим місяцем року є січень, а найтеплішим – липень. Середні температури повітря влітку становлять близько плюс 18 °С – плюс 19 °С, тоді як у зимовий період середні температури коливаються переважно в межах від мінус 4 °С до мінус

6 °C. В окремі роки під впливом арктичних повітряних мас можливі значні зниження температури, тоді як у літній період під час надходження тропічного повітря спостерігаються хвилі спеки з температурами понад плюс 30 °C (рисунок 2.1).

Medzhybizh

49.44°N, 27.41°E (268 м над рівнем моря).
Модель: ERA5T.

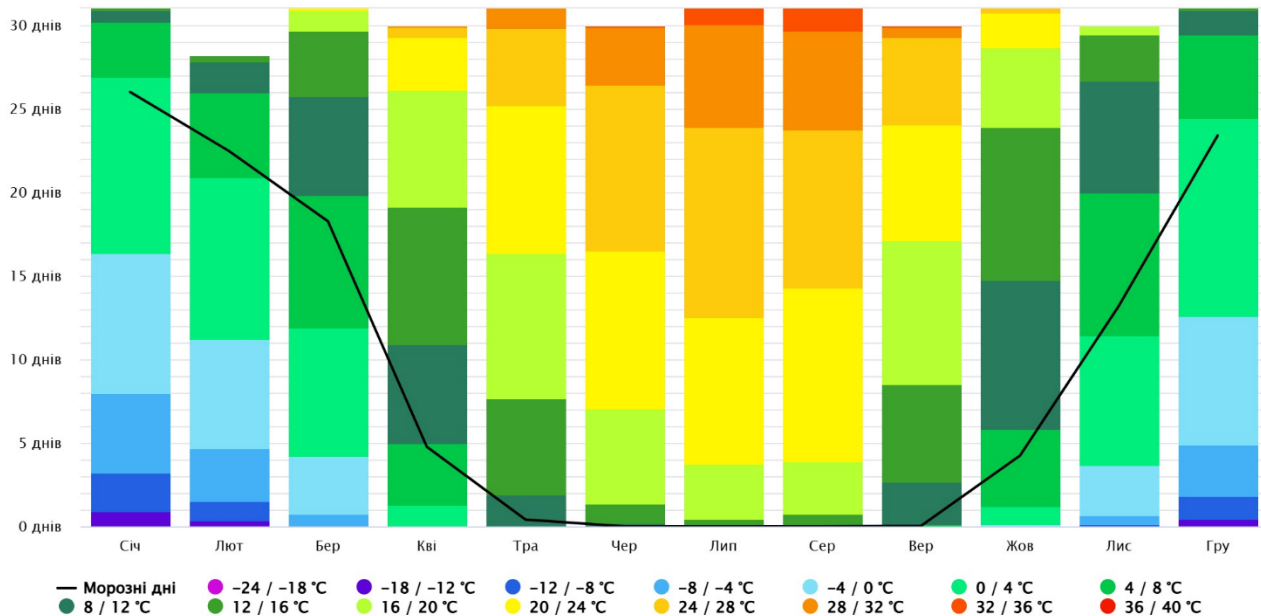

Рисунок 2.1 Багаторічний розподіл середньодобових температур повітря за місяцями на території Меджибізької селищної територіальної громади (модель ERA5T) [7]

Для території громади характерним є достатній рівень атмосферного зволоження. Середньорічна кількість опадів у межах центральної та південної частини Хмельницької області становить близько від 550 мм до 650 мм. Більша частина опадів припадає на теплий період року, що є сприятливим чинником для вирощування сільськогосподарських культур. Аналіз розподілу атмосферних опадів свідчить, що протягом року в межах Меджибізької селищної територіальної громади переважають дні з незначною кількістю опадів (до 2 мм) та сухі дні. Найбільша кількість днів із опадами середньої інтенсивності (від 2 мм до 10 мм) спостерігається у теплий період року, особливо в червні–липні, що пов'язано з активізацією конвективних процесів та проходженням атмосферних

фронтів. Дні з інтенсивними опадами понад 20 мм трапляються відносно рідко та мають переважно локальний характер. Стійкий сніговий покрив формується переважно у зимові місяці, при цьому найбільша кількість снігових днів характерна для грудня–лютого. Загалом розподіл опадів відповідає особливостям помірно континентального клімату Подільської височини та забезпечує сприятливі умови для розвитку природних екосистем і ведення сільськогосподарської діяльності (рисунок 2.2) [8].

Medzhybizh

49.44°N, 27.41°E (268 м над рівнем моря).
Модель: ERA5T.

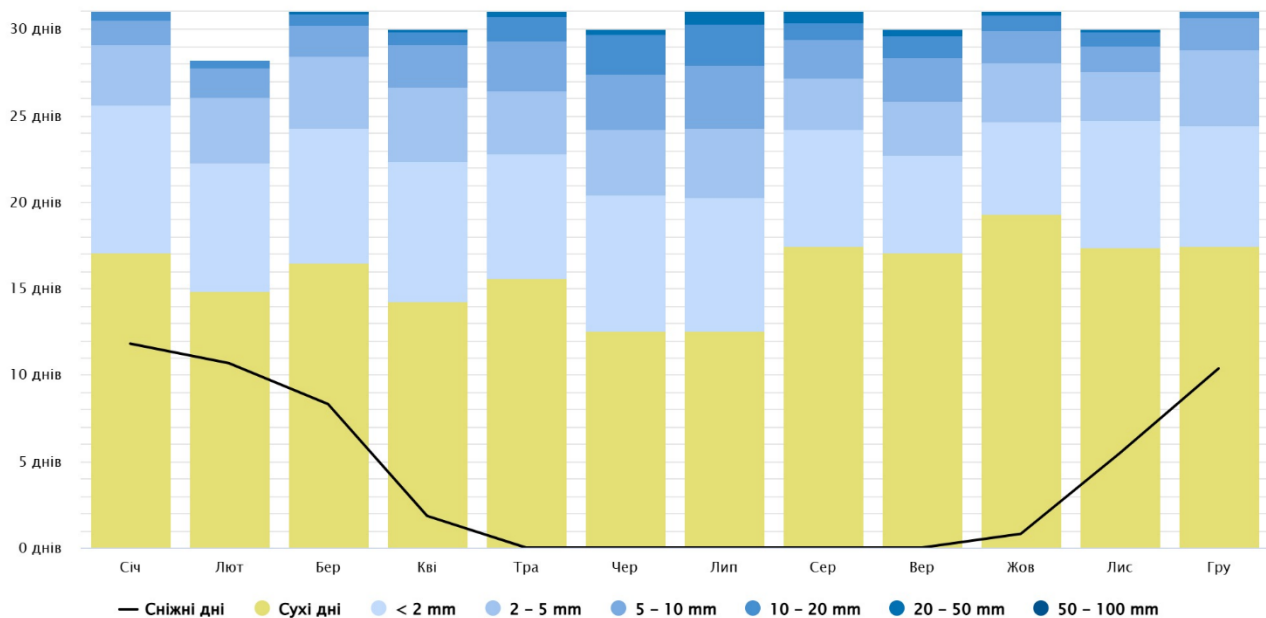

Рисунок 2.2 – Річний розподіл атмосферних опадів і снігових днів у межах Меджибізької СТГ

Водночас останніми роками спостерігаються прояви кліматичних змін, які характеризуються збільшенням частоти посушливих періодів, нерівномірністю розподілу опадів протягом вегетаційного сезону та зростанням кількості екстремальних погодних явищ. Це створює додаткові ризики для аграрного сектору та природних екосистем громади.

Важливе значення для формування екологічного стану території мають вітрові умови. Для Хмельницької області загалом характерним є переважання вітрів західного та північно-західного напрямків, що обумовлено особливостями

атмосферної циркуляції в помірних широтах. Вітровий режим впливає на процеси розсіювання забруднюючих речовин у повітрі, формування локальних мікрокліматичних умов та поширення пилових частинок від транспортних магістралей і кар'єрів, розташованих на території громади.

Аналіз рози вітрів (рисунок 2.3) свідчить, що на території Меджибізької селищної територіальної громади переважають вітри західного, західно-північно-західного та північно-західного напрямків. Досить високу повторюваність також мають вітри південного та південно-південно-східного напрямків. Найчастіше спостерігаються повітряні потоки зі швидкістю від 5 /год до 20 км/год, тоді як сильні вітри зі швидкістю понад 20 км/год трапляються значно рідше. Такий характер вітрового режиму обумовлений переважним впливом атлантичних повітряних мас та особливостями атмосферної циркуляції у помірних широтах [9, 10].

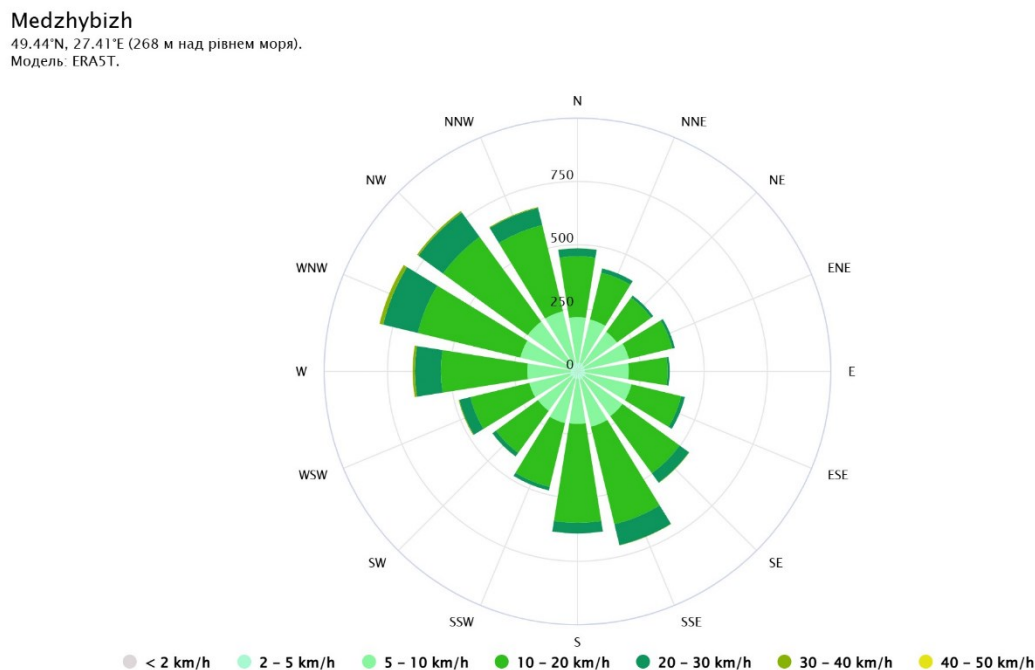

Рисунок 2.3 – Повторюваність напрямків і швидкостей вітру на території Меджибізької селищної територіальної громади

На кліматичні особливості громади також впливають місцеві природні умови. Значну роль відіграють долини річок Південний Буг та Бужок, які формують специфічні мікрокліматичні умови, зокрема підвищену вологість повітря та пом'якшення температурних коливань у прибережних зонах. Лісові

масиви, що займають частину території громади, виконують важливі кліматорегулюючі функції, сприяючи збереженню вологи, зменшенню швидкості вітру та підвищенню стійкості природних ландшафтів до негативних наслідків кліматичних змін [10].

В останні десятиліття, як і на більшій частині території України, у межах Меджибізької громади спостерігаються прояви глобальних кліматичних змін. До найбільш характерних тенденцій належать підвищення середньорічної температури повітря, скорочення тривалості періоду зі стійким сніговим покривом, збільшення частоти посушливих явищ та зростання ймовірності виникнення небезпечних метеорологічних процесів. Такі зміни можуть призводити до зменшення водності малих річок, погіршення умов вирощування окремих сільськогосподарських культур, активізації ерозійних процесів та підвищення ризику деградації природних екосистем.

Таким чином, клімат Меджибізької селищної територіальної громади є помірно континентальним із достатнім рівнем зволоження та загалом сприятливими умовами для проживання населення й ведення господарської діяльності. Водночас сучасні кліматичні зміни формують нові екологічні виклики, які необхідно враховувати під час планування заходів зі сталого розвитку території та охорони навколишнього природного середовища.

2.2 Стан атмосферного повітря

Стан атмосферного повітря Меджибізької селищної територіальної громади формується під впливом природних та антропогенних чинників. Визначальну роль відіграють транспортна інфраструктура, підприємства видобувної промисловості, сільськогосподарське виробництво, об'єкти тваринництва та котельні. Водночас важливе значення мають кліматичні умови та вітровий режим, які впливають на процеси розсіювання забруднюючих речовин.

За даними державного моніторингу довкілля, протягом 2020–2024 років на території Хмельницької області не було зафіксовано аварійних ситуацій або

наднормативних викидів, які могли б спричинити суттєве погіршення якості атмосферного повітря. Основне емісійне навантаження формується стаціонарними та пересувними джерелами забруднення. У 2024 році від стаціонарних джерел області в атмосферне повітря надійшло 19,164 тис. т забруднюючих речовин та парникових газів, що на 1,89 % більше порівняно з 2023 роком. У розрахунку на одиницю площі області цей показник становив 0,92 т/км², а на одного мешканця – 15,59 кг на рік (рисунок 2.4) [4, 8, 11].

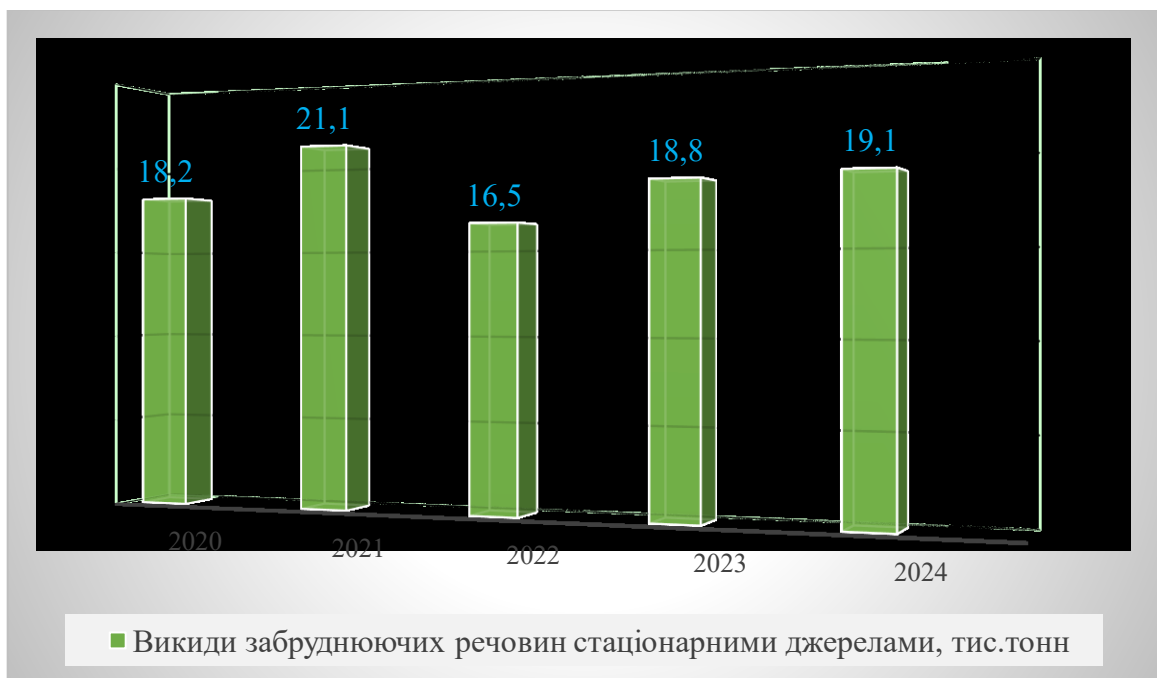

Рисунок 2.4 – Обсяги викидів забруднюючих речовин стаціонарними джерелами на території Хмельницької області за період з 2020 року по 2024 рік, (тис. тонн)

Найбільший внесок у загальний обсяг викидів забезпечують підприємства переробної промисловості, сільського господарства, добувної промисловості, енергетики та транспорту. Для Меджибізької громади основними джерелами забруднення атмосферного повітря є кар'єри з видобування будівельної сировини, аграрні підприємства та автомобільний транспорт.

Важливий вплив на якість повітря здійснюють підприємства видобувної галузі. На території громади функціонують ТОВ «Головчинецький гранкар'єр», філія «Русанівський спецкар'єр» ДП «Хмельницький облавтодор», ПП «Ярославський цегельний завод» та ТОВ «ЄВРОПІСОК». Загальна площа

родовищ становить близько 58 га. Видобування корисних копалин відкритим способом супроводжується утворенням пилу та викидами оксидів азоту і вуглецю від роботи кар'єрної техніки. Особливу екологічну небезпеку становлять дрібнодисперсні частинки PM_{10} і $PM_{2.5}$, які можуть негативно впливати на стан органів дихання та серцево-судинної системи людини [3].

Значний внесок у формування локального забруднення здійснюють підприємства агропромислового комплексу. У процесі обробітку ґрунтів, внесення добрив та ведення тваринництва в атмосферу надходять аміак, оксиди азоту, метан і пилові частинки. Найбільшими сільськогосподарськими підприємствами громади є ТОВ «Агрофірма-Обрій», ТОВ «Агро-Форте» та ФГ «Бастіон». Особливої уваги потребують викиди аміаку від тваринницьких комплексів, оскільки він бере участь у формуванні вторинних аерозолів та погіршує якість повітря.

Суттєвий вплив на атмосферне повітря громади має автомобільний транспорт. Через територію громади проходить міжнародна автомобільна магістраль М-30, що є складовою європейського маршруту Е50. Загальна протяжність автомобільних доріг становить 109,2 км. Викиди транспорту містять оксид вуглецю, діоксид азоту, леткі органічні сполуки, сажу та дрібнодисперсний пил. Найбільше навантаження спостерігається у придорожніх зонах населених пунктів Меджибіж, Голосків та Русанівці [3].

На якість атмосферного повітря впливають також природні фактори. Переважання вітрів західного та північно-західного напрямків сприяє розсіюванню забруднюючих речовин, однак у періоди слабого вітру можливе їх накопичення у приземному шарі атмосфери.

Моніторинг атмосферного повітря в області здійснюється в межах Програми державного моніторингу у галузі охорони атмосферного повітря на 2022–2026 роки. Крім того, проводиться контроль радіаційного стану довкілля. У 2024 році середня потужність експозиційної дози гамма-випромінювання на території області становила 12,6 мкР/год, що відповідає природному радіаційному фону [12].

Загалом, стан атмосферного повітря Меджибізької селищної територіальної громади загалом залишається відносно сприятливим. Водночас діяльність кар'єрів, аграрних підприємств та інтенсивний транспортний рух формують локальне антропогенне навантаження, що потребує постійного моніторингу та впровадження природоохоронних заходів.

2.3 Стан водних ресурсів

Водні ресурси належать до ключових компонентів природного середовища та виконують важливі екологічні, соціальні й господарські функції. Вони забезпечують потреби населення у водопостачанні, підтримують функціонування природних екосистем, беруть участь у формуванні мікроклімату території та є невід'ємною складовою природно-ресурсного потенціалу громади. Стан водних ресурсів значною мірою визначає рівень екологічної безпеки території та виступає одним із найважливіших індикаторів сталого розвитку.

Меджибізька селищна територіальна громада розташована в межах басейну річки Південний Буг, який належить до одного з найбільших річкових басейнів України. Гідрографічна мережа громади представлена річками Південний Буг і Бужок (рисунок 2.5), а також низкою ставків та штучних водойм, що використовуються для господарських, рекреаційних і рибогосподарських потреб. Особливістю території є розташування адміністративного центру громади в місці злиття річок Південний Буг та Бужок, що історично визначило розвиток поселення та формування місцевої системи природокористування [1-5].

2.5 – Гідрографічна мережа Меджибізької СТГ

Річка Південний Буг є основною водною артерією громади та відіграє визначальну роль у формуванні місцевих ландшафтів, водного режиму та екологічного каркасу території. Долина річки виступає природним екологічним коридором регіонального значення, забезпечуючи міграцію видів, підтримання біорізноманіття та функціонування прибережно-водних екосистем. Водночас річкові екосистеми є чутливими до антропогенних впливів, що обумовлює необхідність постійного контролю за їхнім станом.

Формування водного режиму території відбувається під впливом кліматичних умов, геологічної будови та особливостей рельєфу. Основними джерелами живлення річок є атмосферні опади, поверхневий стік та підземні води. Для території громади характерний нерівномірний внутрішньорічний розподіл стоку з переважанням весняного водопілля та зниженням водності в

літньо-осінній період. Останніми десятиліттями науковці відзначають тенденцію до зміни гідрологічного режиму річок басейну Південного Бугу, що проявляється у зменшенні середньорічного стоку, збільшенні тривалості маловодних періодів та підвищенні ризиків дефіциту водних ресурсів внаслідок кліматичних змін.

Важливим чинником формування екологічного стану поверхневих вод громади є сільськогосподарське освоєння території. Значна частка земельного фонду використовується як орні землі, що зумовлює підвищене антропогенне навантаження на водні екосистеми. Внаслідок поверхневого стоку до водних об'єктів можуть надходити сполуки азоту та фосфору, залишки засобів захисту рослин, органічні речовини та завислі частинки ґрунту. Такі процеси сприяють евтрофікації водойм, погіршенню кисневого режиму та трансформації структури водних біоценозів. За даними досліджень басейну Південного Бугу, аграрне навантаження залишається одним із провідних чинників погіршення екологічного стану поверхневих вод [13].

Певний вплив на якість водних ресурсів здійснюють населені пункти та об'єкти господарської інфраструктури. Основними потенційними джерелами забруднення є недостатньо очищені господарсько-побутові стічні води, поверхневий стік із територій житлової забудови, а також несанкціоноване складування відходів у межах водоохоронних зон. Водночас відсутність на території громади великих промислових підприємств істотно знижує ризики надходження значних обсягів промислових забруднювачів до водних об'єктів.

Особливу природоохоронну цінність мають прибережні екосистеми та водно-болотні угіддя громади. Вони виконують важливі екосистемні функції, зокрема забезпечують природне очищення води, регулювання поверхневого стоку, накопичення органічної речовини та підтримання біологічного різноманіття. На території громади розташований гідрологічний заказник місцевого значення «Безодня», створений з метою збереження цінних природних комплексів та підтримання сприятливого гідрологічного режиму [2].

Відповідно до положень Водної рамкової директиви Європейського Союзу та сучасних підходів до інтегрованого управління водними ресурсами, головним

завданням охорони водних об'єктів є досягнення та підтримання їхнього доброго екологічного стану.

Таким чином, водні ресурси Меджибізької селищної територіальної громади є важливим природним та екологічним капіталом території. Незважаючи на відсутність значних промислових джерел забруднення, стан поверхневих вод зазнає впливу сільськогосподарської діяльності, кліматичних змін та локальних господарських навантажень. Збереження екологічної стійкості водних екосистем потребує комплексного підходу, що поєднує природоохоронні, організаційні та моніторингові заходи [14-15].

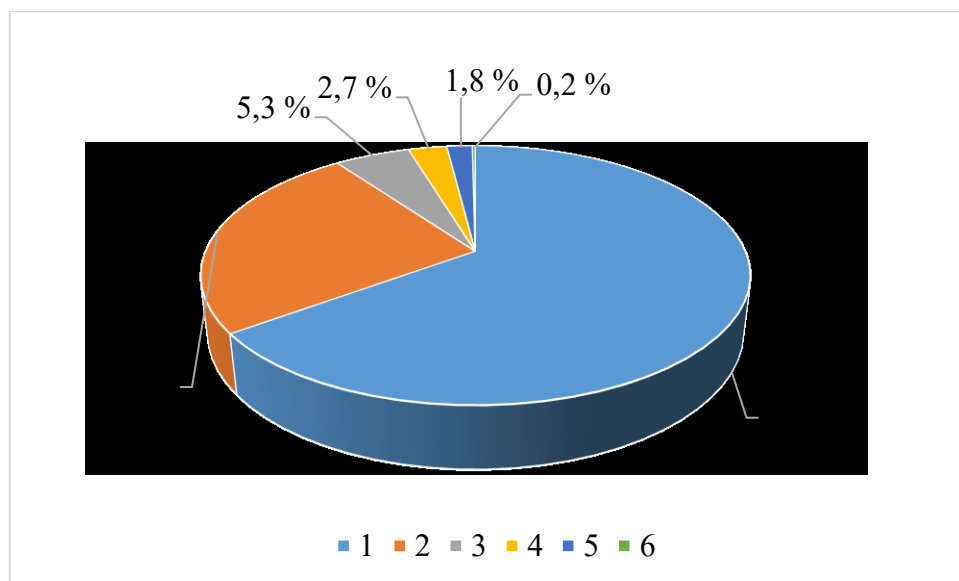
2.4 Земельні ресурси і ґрунти

Згідно з ґрунтово-географічним районуванням України територія Меджибізької селищної територіальної громади належить до Хмельницького ґрунтового округу Північно-Подільського ґрунтово-географічного краю лісостепової зони. Формування ґрунтового покриву відбувалося в умовах лесової рівнини та складної балково-долинної мережі басейнів річок Південний Буг і Бужок. Переважаючими ґрунтами є темно-сірі опідзолені лісові ґрунти, чорноземи реградовані, чорноземи вилугувані та лучно-чорноземні ґрунти. В долинах річок і понижених елементах рельєфу сформувалися лучні, лучно-болотні та торфово-болотні ґрунти на алювіальних відкладах, які характеризуються підвищеним рівнем зволоження та виконують важливі водорегулюючі функції [1-3].

Літологічною основою більшої частини території є лесоподібні суглинки, що сприяли формуванню високопродуктивних ґрунтів із добрими агрономічними властивостями. Саме тому територія громади характеризується значним рівнем сільськогосподарського освоєння. Водночас розвиток балково-яружною мережі та значна частка розораних земель підвищують ризики прояву ерозійних процесів, особливо на схилових ділянках [ ].

Загальна площа Меджибізької селищної територіальної громади становить 32 290,53 га. Аналіз структури земельного фонду свідчить про переважання

земель сільськогосподарського призначення, площа яких становить 21 004,40 га або близько 65,0 % території громади (рисунок 2.6). Значні площі займають також ліси та інші лісовкриті території – 8 052,54 га (24,9 %). Землі водного фонду охоплюють 1 702,33 га (5,3 %), а землі забудови – 867,89 га (2,7 %). Частка земель промисловості, транспорту, енергетики та іншого господарського призначення становить 577,83 га (1,8 % території громади). Землі рекреаційного, оздоровчого та історико-культурного призначення займають порівняно незначну площу – близько 86 га [2, 4, 16].

- 1 – сільськогосподарські угіддя; 2 – землі лісгосподарського призначення;
 3 – землі водного фонду; 4 – землі під забудовою;
 5 – землі промисловості, транспорту, зв'язку, енергетики, оборони та іншого призначення;

6 – землі рекреаційного, оздоровчого та історико-культурного призначення

Рисунок 2.6 – Розподіл земель Меджибізької СТГ [3]

Переважаання сільськогосподарських угідь у структурі земельного фонду свідчить про аграрну спеціалізацію громади. Разом із тим високий рівень розораності території є одним із чинників антропогенної трансформації природних ландшафтів. За даними наукових досліджень для території Поділля характерними екологічними проблемами залишаються деградація ґрунтів, зменшення вмісту гумусу, ущільнення орного шару, порушення водного режиму

та розвиток ерозійних процесів. Найбільш вразливими до деградації є землі на схилах та території з інтенсивним аграрним використанням.

За схемою фізико-географічного районування України територія громади належить до Вовчко-Бужоцького мікрорайону Хмельницько-Летичівського природного району Подільської височинної області. Для цієї території характерний хвилястий лесовий рельєф із добре розвиненою системою балок та ярів, що визначає значну просторову неоднорідність ландшафтів і ґрунтового покриву [1, 4].

Сучасна структура землекористування сформувала переважання антропогенних та природно-антропогенних ландшафтів. Найбільші площі займають агроландшафти, представлені орними землями, сіножатями та пасовищами. Їх функціонування супроводжується використанням мінеральних добрив, засобів захисту рослин та механізованим обробітком ґрунту, що за відсутності належних природоохоронних заходів може призводити до погіршення екологічного стану земельних ресурсів.

Значний вплив на трансформацію земельного покриву здійснює діяльність підприємств видобувної промисловості. На території громади функціонують кар'єри з видобування граніту, піску та глини, внаслідок чого формуються техногенні ландшафти з порушеним рельєфом, зміненими ґрунтовими властивостями та локальними осередками деградації земель. У місцях видобування корисних копалин спостерігається повне вилучення ґрунтового покриву та формування відвалів розкривних порід, що потребує проведення рекультиваційних заходів після завершення експлуатації родовищ [17, 18].

Важливу природоохоронну роль у структурі земельного фонду громади виконують ліси, прибережні захисні смуги, лучні екосистеми та території природно-заповідного фонду. Вони забезпечують підтримання екологічної рівноваги, сприяють захисту ґрунтів від ерозії, регулюють водний режим території та виступають осередками збереження біорізноманіття.

2.5 Біологічне та ландшафтне різноманіття, природно-заповідний фонд та екологічні мережі

Біологічне та ландшафтне різноманіття є важливою складовою природного потенціалу Меджибізької селищної територіальної громади та визначає екологічну стійкість її природних комплексів. Різноманітність природних умов, поєднання лісових, лучних, водно-болотних і агроландшафтів створюють сприятливі умови для існування значної кількості видів рослин і тварин, характерних для лісостепової зони Правобережної України.

Відповідно до геоботанічного районування України територія громади належить до Північноподільського округу грабово-дубових лісів, остепнених луків та лучних степів. Первинний рослинний покрив був представлений переважно дубово-грабовими лісами, однак у результаті тривалого господарського освоєння значна частина природних екосистем була трансформована в агроландшафти. На сьогодні природна рослинність збереглася переважно у лісових масивах, долинах річок, заплавах та балкових системах.

Лісові екосистеми є одним із ключових елементів екологічного каркасу громади. Загальна площа земель лісового фонду становить 8 052,5 га, або близько 25 % території громади. Основу деревостанів формують дуб звичайний, граб звичайний, ясен, липа та клен, а також окремі насадження сосни звичайної. Ліси виконують важливі природоохоронні функції, зокрема сприяють збереженню біорізноманіття, регулюванню водного режиму та захисту ґрунтів від ерозії [19].

Значну екологічну цінність мають лучні та прибережно-водні угруповання, поширені у заплавах річок Південний Буг і Бужок. Вони виконують водорегулюючу та ґрунтозахисну функції, а також є місцем існування багатьох видів рослин і тварин. Окремі ділянки степової рослинності збереглися на схилах балок та підвищених елементах рельєфу, що є характерною особливістю природних комплексів Поділля.

Флористичне різноманіття громади характеризується наявністю рідкісних і цінних видів. На території виявлено 12 видів рослин, занесених до Червоної книги України, серед яких лілія лісова, підсніжник білосніжний, окремі види орхідних та інші. Крім того, охороняються рослинні угруповання латаття білого та глечиків жовтих, занесені до Зеленої книги України [1].

Тваринний світ громади представлений типовими для лісостепової зони видами. У межах лісових, лучних і водно-болотних екосистем поширені заєць-русак, лисиця руда, борсук, дика свиня, бобер європейський, а також численні види птахів, земноводних та риб. Особливу природоохоронну цінність мають види, занесені до Червоної книги України, зокрема видра річкова, лелека чорний, журавель сірий, орел малий та окремі види кажанів. Водночас негативний вплив на стан біорізноманіття справляють інтенсивне сільськогосподарське використання земель, фрагментація природних оселищ, поширення інвазійних видів рослин і тварин та антропогенна трансформація ландшафтів.

Важливу роль у збереженні природних комплексів відіграє природно-заповідний фонд. Станом на 2025 рік на території громади функціонує сім об'єктів природно-заповідного фонду загальною площею понад 1,2 тис га (рисунок 2.7). До їх складу входять гідрологічні заказники «Башта» та «Безодня», ботанічні пам'ятки природи «Волосовецька дача» та «Липова алея», геологічна пам'ятка природи «Зразок чорнокітових гранітів», а також орнітологічні заказники «Щедрівський» та «Ярославський». Загальний рівень заповідності території становить близько 4 % площі громади [2, 4, 20].

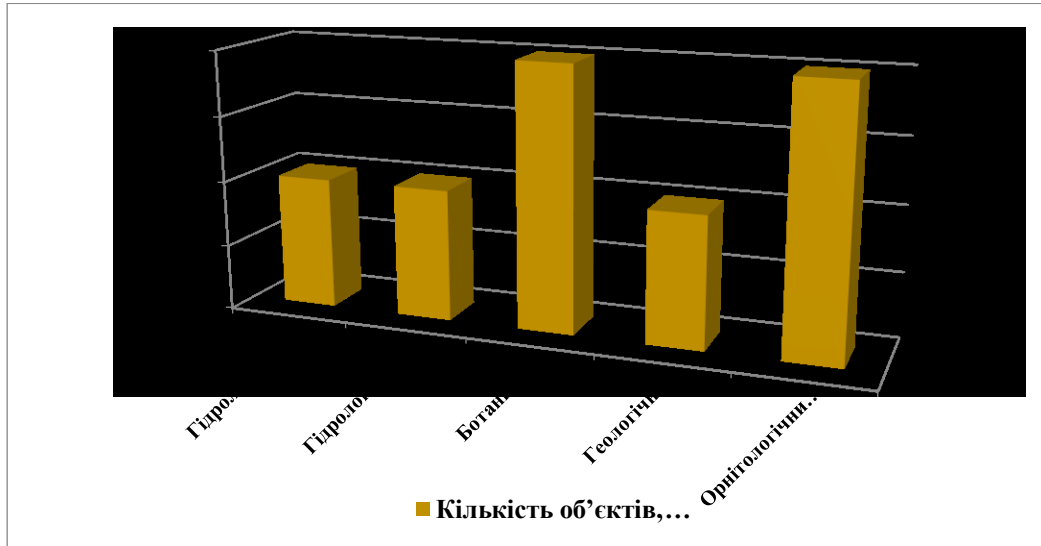

Рисунок 2.7 – Структура природно-заповідного фонду Меджибізької СТГ [3]

Меджибізька громада також входить до структури регіональної екологічної мережі Хмельницької області. Територія розташована в межах Південнобузького екологічного коридору та Верхньопобузького природного ядра, які забезпечують збереження та міграцію видів між природними осередками. Крім того, у межах громади знаходиться об'єкт Смарагдової мережі України «Верхнє Побужжя» (UA0000169), що має міжнародне природоохоронне значення відповідно до вимог Бернської конвенції (рисунок 2.8) [1, 3, 5].

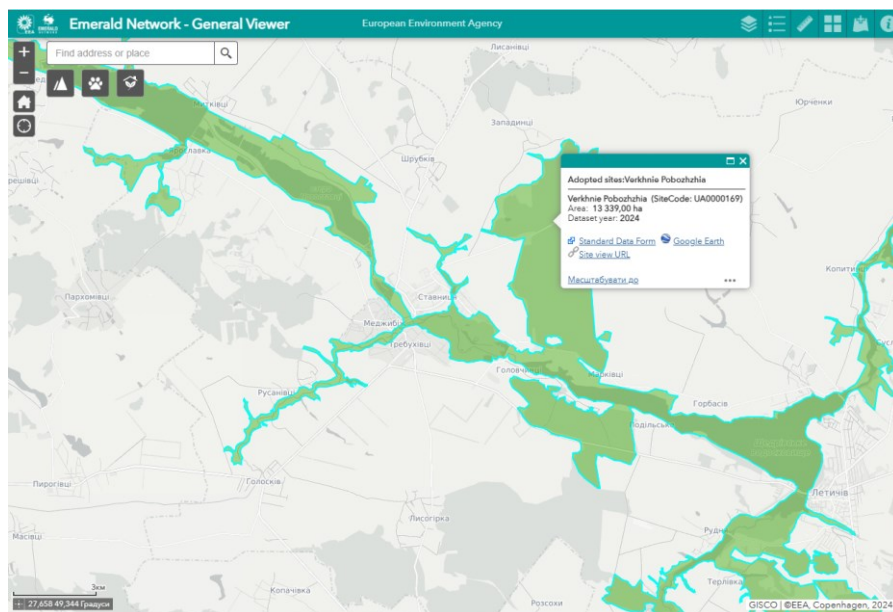

Рисунок 2.8 – Об'єкт Смарагдової мережі Верхнє Побужжя на території Меджибізької селищної територіальної громади [3]

Важливою складовою екологічного каркасу Меджибізької селищної територіальної громади є зелені насадження, які виконують природоохоронні, кліматорегулюючі та рекреаційні функції. До їх складу належать парки, сквери, прибудинкові та придорожні насадження, полезахисні лісосмуги, а також озеленені території громадських установ. Найбільші зелені масиви зосереджені у смт Меджибіж та населених пунктах Ставниця, Голосків, Требухівці і Волосівці. Особливе значення мають насадження вздовж річок Південний Буг та Бужок, які сприяють стабілізації берегів, зменшенню поверхневого стоку та виконують роль природних фільтрів, запобігаючи надходженню забруднювальних речовин до водних об'єктів. Значну природоохоронну роль також відіграють полезахисні лісосмуги, які забезпечують захист ґрунтів від водної та вітрової ерозії, покращують мікроклімат агроландшафтів і підтримують екологічну зв'язність природних територій.

2.6 Управління відходами та екологічна безпека території громади

Ефективне управління відходами є важливою складовою екологічної безпеки територіальних громад, оскільки безпосередньо впливає на стан земельних ресурсів, поверхневих і підземних вод, атмосферного повітря та здоров'я населення. Відповідно до сучасних європейських підходів пріоритетними напрямками у сфері поводження з відходами є запобігання їх утворенню, повторне використання, рециклінг та мінімізація обсягів захоронення. Проте для більшості сільських громад України, зокрема і Меджибізької селищної територіальної громади, проблема поводження з відходами залишається актуальною [21].

Організацію збору та вивезення твердих побутових відходів на території громади здійснює комунальне підприємство «Добробут». У 2024 році підприємством було вивезено 7081 м³ твердих побутових відходів. Станом на початок 2025 року послугами з вивезення відходів користувалися 2437 споживачів, а для накопичення змішаних побутових відходів на території громади встановлено 114 контейнерів [1-3].

Система централізованого збирання відходів функціонує у всіх населених пунктах громади. Побутові відходи транспортуються на діючі паспортизовані місця видалення відходів, розташовані в селах Требухівці, Ставниця, Митківці, Волосівці, Голосків, Лисогірка та Головчинці. Загалом на території громади функціонує сім об'єктів розміщення побутових відходів, введених в експлуатацію у 2004 році (таблиця 2.1) [3].

Таблиця 2.1 – Перелік об'єктів розміщення побутових відходів на території Меджибзької громади

Найменування об'єкта розміщено побутових відходів	Місце розташування та площа місця розміщення відходів, га	Щорічне розміщення відходів, тис. тонн/рік	Накопичено відходів, тис.тонн	Статус об'єкта
с. Требухівці Меджибзької селищної ради	4,9 га с. Требухівці, Меджибзька селищна ТГ	0,17	0,591	діючий
с. Ставниця Меджибзької селищної ради	0,5 га с. Ставниця, Меджибзька селищна ТГ	0,0167	0,4734	діючий
с. Митківці Меджибзької селищної ради	3,0 га с. Митківці, Меджибзька селищна ТГ	0,0104	0,3021	діючий
с. Волосівці Меджибзької селищної ради	0,10 га с. Волосівці, Меджибзька селищна ТГ	0,0113	0,2926	діючий
с. Голосків Меджибзької селищної ради	1,5 га с. Голосків Меджибзька селищна ТГ	0,13	0,527	діючий
с. Лисогірка Меджибзької селищної ради	1,5 га с. Лисогірка Меджибзька селищна ТГ	0,09	0,511	діючий
с. Головчинці Меджибзької селищної ради	2,5 га с. Головчинці Меджибзька селищна ТГ	0,11	0,5405	діючий

Попри функціонування системи збору та вивезення побутових відходів, існуюча модель поводження з ТПВ залишається переважно лінійною та орієнтованою на захоронення відходів. Основна маса сміття надходить на полігони та сміттєзвалища у змішаному вигляді, що ускладнює подальше

вилучення вторинної сировини та збільшує обсяги захоронення. Наукові дослідження свідчать, що саме захоронення відходів залишається одним із найбільших джерел утворення фільтрату та викидів метану – парникового газу, потенціал якого значно перевищує вплив вуглекислого газу на зміну клімату.

На території громади задекларовано впровадження елементів роздільного збору відходів, однак повноцінна система сортування поки що не сформована. Відсутня достатня кількість спеціалізованих контейнерів для окремого збирання пластику, скла, паперу та органічних відходів, а сортування здійснюється переважно на рівні окремих установ або за ініціативою населення. Однією з причин такої ситуації є недостатня матеріально-технічна база та низький рівень екологічної культури населення щодо роздільного збору відходів.

Окремої уваги потребує поводження з небезпечними відходами. Серед основних їх утворювачів на території громади є Комунальний соціально-медичний заклад «Меджибізький дитячий будинок-інтернат», де станом на кінець 2023 року утворено 14,4 т небезпечних відходів, а також ТОВ «Головчинецький гранітний кар'єр» із показником 11,432 т. Належне збирання, зберігання та передача таких відходів спеціалізованим підприємствам є важливою умовою запобігання забрудненню навколишнього природного середовища [3, 6].

Особливе значення для забезпечення екологічної безпеки мають також об'єкти спеціального призначення, зокрема діючий худобомогильник у смт Меджибіж та гноєсховище в селі Лисогірка. За відсутності належного контролю подібні об'єкти можуть створювати ризики забруднення ґрунтів, поверхневих і підземних вод біогенними речовинами та патогенними мікроорганізмами.

Важливим чинником удосконалення системи поводження з відходами є впровадження положень Закону України «Про управління відходами» та врахування заходів Регіонального плану управління відходами Хмельницької області до 2034 року. Документ передбачає поступовий перехід від захоронення до сучасної моделі управління відходами, заснованої на принципах циркулярної економіки, розвитку інфраструктури сортування, перероблення та повторного використання ресурсів [22].

Загалом система управління відходами Меджибізької селищної територіальної громади забезпечує базові потреби населення у сфері збирання та вивезення побутових відходів. Водночас актуальними залишаються проблеми недостатнього розвитку роздільного збору, високої частки захоронення відходів, відсутності сучасних об'єктів сортування та необхідності підвищення рівня екологічної свідомості населення. Реалізація заходів із модернізації системи поводження з відходами є важливою передумовою підвищення екологічної безпеки та забезпечення сталого розвитку громади.

3 ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ СТАНУ НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА НА ТЕРИТОРІЇ МЕДЖИБІЗЬКОЇ СЕЛИЩНОЇ ГРОМАДИ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

3.1 Обґрунтування пріоритетних напрямів покращення стану довкілля громади

Визначення пріоритетних напрямів покращення стану довкілля Меджибізької селищної територіальної громади має базуватися не лише на загальній характеристиці природних умов, а й на комплексному аналізі екологічних проблем, ресурсного потенціалу, господарської структури території та можливостей управлінського впливу на місцевому рівні. Такий підхід дає змогу перейти від опису наявного стану довкілля до обґрунтування конкретних природоохоронних рішень, які можуть бути реалізовані в межах повноважень громади.

За результатами аналізу, проведеного у другому розділі роботи, встановлено, що Меджибізька селищна територіальна громада має значний природно-ресурсний потенціал, зумовлений наявністю водних об'єктів басейну річки Південний Буг, лісових масивів, родючих ґрунтів, природно-заповідних територій та історико-культурної спадщини. Водночас екологічний стан громади формується під впливом низки антропогенних чинників, серед яких найбільше значення мають сільськогосподарське освоєння території, функціонування кар'єрів із видобування корисних копалин, транспортне навантаження вздовж магістралі М-30, накопичення побутових відходів та недостатній розвиток системи їх роздільного збирання [3, 23].

Особливістю Меджибізької громади є поєднання відносно сприятливого природного середовища з локальними екологічними ризиками. З одного боку, на території громади відсутні великі промислові підприємства, які могли б формувати значне стаціонарне забруднення атмосферного повітря. З іншого боку, діяльність підприємств видобувної галузі, інтенсивне використання сільськогосподарських земель і недостатньо розвинена інфраструктура

управління відходами створюють локальні осередки антропогенного навантаження. Саме тому природоохоронні заходи повинні бути спрямовані не на загальне декларування екологічної безпеки, а на вирішення конкретних проблем громади.

У Стратегії розвитку Меджибізької селищної територіальної громади на 2026–2027 роки одним із важливих напрямів визначено формування безпечного, комфортного та екологічно чистого середовища. Це свідчить про те, що питання охорони довкілля розглядається не як другорядний компонент розвитку, а як одна з умов підвищення якості життя населення, інвестиційної привабливості території та збереження природного потенціалу громади. Водночас у Звіті про стратегічну екологічну оцінку наголошується на необхідності здійснення моніторингу наслідків реалізації стратегічних заходів для довкілля та здоров'я населення, що підтверджує важливість системного підходу до екологічного управління [1, 3].

Для обґрунтування пріоритетних напрямів покращення стану довкілля доцільно застосувати SWOT-аналіз. Його використання дає можливість систематизувати внутрішні переваги та проблеми громади, а також врахувати зовнішні можливості й загрози, які впливають на перспективи екологічно збалансованого розвитку. У межах цього дослідження SWOT-аналіз використано як інструмент переходу від оцінки сучасного стану довкілля до формування практичних рекомендацій [24].

Сильні сторони у SWOT-аналізі відображають внутрішні природні, просторові та організаційні переваги громади, які можуть бути використані для покращення стану довкілля. До них належать значний природно-ресурсний потенціал, наявність річок Південний Буг і Бужок, лісових масивів, об'єктів природно-заповідного фонду, рекреаційних ресурсів та діючої системи централізованого збору побутових відходів. Слабкі сторони характеризують внутрішні проблеми громади, що обмежують її екологічний розвиток, зокрема відсутність системного роздільного збору відходів, недостатню рекультивацию порушених земель, прояви деградації ґрунтів, погіршення стану зелених насаджень і недостатній рівень локального екологічного моніторингу [1, 3, 24].

Можливості відображають зовнішні умови, які можуть бути використані громадою для підвищення рівня екологічної безпеки. До них належать реалізація сучасних підходів до управління відходами, залучення грантових коштів, розвиток природоорієнтованого туризму, відновлення прибережних захисних смуг, рекультивація кар'єрів та впровадження компостування органічних відходів. Загрози, навпаки, відображають фактори, які можуть погіршити екологічний стан громади, зокрема посилення проявів зміни клімату, зростання транспортного навантаження, забруднення поверхневих вод агрохімікатами, подальшу деградацію ґрунтів, поширення інвазійних видів та недостатність фінансування природоохоронних заходів.

Результати SWOT-аналізу екологічного стану Меджибзької селищної територіальної громади наведено на рисунку 3.1.

СИЛЬНІ СТОРОНИ (Strengths)	СЛАБКІ СТОРОНИ (Weaknesses)
<ul style="list-style-type: none"> • значний природно-ресурсний потенціал громади; • наявність річок Південний Буг і Бужок та інших водних об'єктів; • високий рівень лісистості (понад 8 тис. га лісових земель); • наявність об'єктів природно-заповідного фонду; • відсутність великих екологічно небезпечних промислових підприємств; • високий рекреаційний і туристичний потенціал території; • функціонування системи централізованого збору та вивезення ТПВ. 	<ul style="list-style-type: none"> • відсутність системного роздільного збирання побутових відходів; • локальний негативний вплив кар'єрного видобутку на довкілля; • недостатня рекультивація порушених земель; • високий рівень розораності території; • прояви деградації ґрунтів і локальні ерозійні процеси; • погіршення стану зелених насаджень у населених пунктах; • недостатній розвиток локального екологічного моніторингу.
МОЖЛИВОСТІ (Opportunities)	ЗАГРОЗИ (Threats)
<ul style="list-style-type: none"> • впровадження місцевого плану управління відходами; • створення системи сортування та пунктів збору вторсировини; • впровадження компостування органічних відходів; • відновлення прибережних захисних смуг уздовж Південного Бугу та Бужка; • рекультивація відпрацьованих кар'єрів; • розвиток природоорієнтованого туризму та екотуризму; • залучення грантових коштів і міжнародної технічної допомоги. 	<ul style="list-style-type: none"> • посилення проявів зміни клімату та зростання посушливості; • подальша деградація ґрунтів унаслідок інтенсивного землекористування; • забруднення поверхневих вод агрохімікатами і біогенними речовинами; • зростання транспортного навантаження на магістраль М-30; • поширення інвазійних видів і шкідників зелених насаджень; • ризик виникнення стихійних сміттєзвалищ; • недостатність фінансування природоохоронних заходів.

Рисунок 3.1 – Результати SWOT-аналізу екологічного стану Меджибзької селищної територіальної громади

Проведений SWOT-аналіз свідчить, що екологічний розвиток Меджибзької громади має спиратися на використання її природних переваг і водночас бути спрямованим на подолання наявних інфраструктурних та

природоохоронних проблем. Найбільш суттєвими слабкими сторонами є недостатній розвиток системи управління відходами, локальний вплив кар'єрного видобутку, високий рівень антропогенного освоєння земель та обмеженість системи екологічного моніторингу. Саме ці напрями потребують першочергового управлінського реагування [3].

Для подальшого обґрунтування природоохоронних заходів доцільно використати матрицю стратегічних рішень SWOT, яка дозволяє поєднати внутрішні характеристики громади із зовнішніми умовами її розвитку. Така матриця дає змогу визначити чотири групи стратегічних дій: використання сильних сторін для реалізації можливостей; використання сильних сторін для зменшення впливу загроз; подолання слабких сторін за рахунок зовнішніх можливостей; мінімізація слабких сторін і запобігання загрозам.

3.2 Рекомендації та заходи щодо покращення стану довкілля Меджибізької селищної територіальної громади

Результати аналізу екологічного стану Меджибізької селищної територіальної громади та проведений SWOT-аналіз дали змогу визначити основні напрями природоохоронної діяльності, які мають найбільше значення для покращення стану довкілля. До таких напрямів належать удосконалення системи управління відходами, зменшення впливу транспортної та видобувної діяльності, охорона водних ресурсів, збереження земель і ґрунтів, розвиток зеленої інфраструктури, підвищення енергоефективності та формування локальної системи екологічного моніторингу.

Одним із першочергових напрямів є удосконалення системи управління відходами. Для Меджибізької громади ця проблема є особливо актуальною, оскільки наявна система поводження з побутовими відходами переважно орієнтована на збирання змішаних ТПВ та їх подальше розміщення на сміттєзвалищах. Перехід до сучасної моделі управління відходами повинен передбачати поетапне запровадження роздільного збирання, вилучення ресурсоцінних компонентів, організацію попереднього сортування та розвиток

компостування органічної фракції. Найбільш доцільно розпочати впровадження таких заходів у найбільших і найбільш транспортно доступних населених пунктах громади – Меджибожі, Голоскові, Требухівцях, Ставниці та Русанівцях. Це дозволить зменшити обсяги захоронення відходів, підвищити частку вторинної сировини та знизити навантаження на діючі місця розміщення ТПВ (рисунок 3.2) [26, 27].

Джерело: розроблено автором на основі результатів дослідження

Рисунок 3.2 – Схема удосконалення управління відходами в Меджибзькій селищній територіальній громаді (розроблено автором на основі результатів дослідження з використанням інструментів OpenAI) [28]

Важливим напрямом покращення стану довкілля є зменшення впливу транспортної інфраструктури та локальних джерел забруднення атмосферного повітря. Через територію громади проходить міжнародна автомобільна магістраль М-30, що формує підвищене пилове, шумове та газове навантаження на прилеглі території. У зв'язку з цим доцільним є створення захисних зелених смуг уздовж найбільш навантажених ділянок дороги, особливо поблизу населених пунктів. Додатково необхідним є посилення локального контролю за

станом атмосферного повітря в зонах впливу транспортних потоків та виробничих об'єктів.

Окремої уваги потребує екологізація діяльності кар'єрів і відновлення порушених земель. Видобування граніту, піску та глини на території громади супроводжується зміною природного рельєфу, вилученням ґрунтового покриву, утворенням пилу та трансформацією ландшафтів. З метою зменшення такого впливу необхідно забезпечити системне впровадження пилопригнічення, зрошення внутрішньокар'єрних доріг у посушливий період, збереження родючого шару ґрунту та дотримання вимог щодо санітарно-захисних зон [29].

Пріоритетним завданням для громади є охорона водних ресурсів, насамперед річок Південний Буг і Бужок, які мають важливе природоохоронне, рекреаційне та ландшафтне значення. Основними ризиками для поверхневих вод залишаються надходження забрудненого поверхневого стоку з сільськогосподарських угідь, засмічення прибережних територій, замулення водойм і порушення режиму прибережних захисних смуг. Для зменшення цих ризиків необхідно провести інвентаризацію прибережних територій, визначити ділянки з розорюванням, засміченням або деградацією рослинного покриву та забезпечити їх відновлення. Формування буферних смуг із трав'яної та деревно-чагарникової рослинності між орними землями й водними об'єктами сприятиме зменшенню надходження завислих речовин, залишків добрив і засобів захисту рослин до водойм [30].

Висока частка сільськогосподарських угідь у структурі земельного фонду громади зумовлює потребу у впровадженні ґрунтозахисних технологій землекористування. Найбільш ефективними для умов Меджибізької громади є контурний обробіток на схилових землях, мінімальний або безполицевий обробіток ґрунту, використання сидеральних культур, дотримання науково обґрунтованих сівозмін та залуження ерозійно небезпечних ділянок.

Важливим управлінським напрямом є формування локальної системи екологічного моніторингу та екологічної просвіти.

З урахуванням результатів SWOT-аналізу та виявлених екологічних проблем Меджибізької селищної територіальної громади доцільно сформува

комплекс природоохоронних заходів, спрямований на найбільш вразливі компоненти довкілля. Узагальнення запропонованих напрямів покращення екологічного стану громади подано на рисунку 3.3.

Рисунок 3.3 – Комплекс природоохоронних заходів для Меджибзької селищної територіальної громади

Таким чином, запропонований комплекс заходів охоплює основні напрями екологічного управління громадою та поєднує інфраструктурні, природоохоронні й організаційно-просвітницькі рішення. Його реалізація дозволить зменшити антропогенне навантаження на довкілля, підвищити ефективність використання природних ресурсів і створити передумови для сталого розвитку Меджибзької селищної територіальної громади.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі проведено оцінку стану довкілля Меджибізької селищної територіальної громади Хмельницької області та визначено напрями його покращення з урахуванням природних, соціально-економічних і господарських особливостей території. Дослідження засвідчило, що громада має значний природно-ресурсний, аграрний, водний, лісовий та рекреаційний потенціал, однак його ефективного використання потребує посилення екологічної складової місцевого управління.

Меджибізька селищна територіальна громада є переважно сільською за характером розселення та господарської спеціалізації. До складу громади входять 12 населених пунктів, адміністративним центром є селище Меджибіж. Особливістю території є поєднання аграрного природокористування, історико-культурної спадщини, рекреаційного потенціалу та природних комплексів басейну Південного Бугу. Саме таке поєднання визначає як перспективи розвитку громади, так і основні екологічні виклики.

Установлено, що провідною складовою економіки громади є агропромисловий комплекс. Значна частка земель використовується для сільськогосподарського виробництва, що створює економічну основу розвитку території, але водночас зумовлює ризики деградації ґрунтів, посилення ерозійних процесів і забруднення водних об'єктів поверхневим стоком. Тому подальший розвиток аграрного сектору має базуватися на принципах раціонального землекористування, збереження родючості ґрунтів і мінімізації негативного впливу на водні та ландшафтні екосистеми.

Аналіз природних умов показав, що клімат громади є помірно континентальним, із достатнім рівнем зволоження та загалом сприятливими умовами для проживання населення і ведення господарської діяльності. Водночас сучасні кліматичні зміни проявляються у нерівномірності розподілу опадів, збільшенні частоти посушливих періодів і зростанні ризику екстремальних погодних явищ. Це підсилює вразливість агроландшафтів,

водних ресурсів і зелених насаджень, а отже, потребує врахування кліматичних ризиків у місцевому плануванні.

У роботі проведено SWOT-аналіз екологічного стану Меджибізької селищної територіальної громади. Його результати дали змогу узагальнити сильні сторони, слабкі сторони, можливості та загрози у сфері природокористування. Сильними сторонами громади є наявність водних об'єктів, лісових масивів, природно-заповідних територій, рекреаційного потенціалу та діючої системи централізованого збору ТПВ. Слабкими сторонами залишаються недостатній розвиток роздільного збору відходів, локальний вплив кар'єрів, деградаційні процеси ґрунтів, погіршення стану зелених насаджень і обмеженість локального екологічного моніторингу.

На основі проведеного дослідження обґрунтовано комплекс природоохоронних заходів, адаптованих саме до умов Меджибізької громади. До пріоритетних напрямів віднесено модернізацію системи управління відходами, охорону водних ресурсів, зменшення впливу транспорту та кар'єрної діяльності, збереження ґрунтів, розвиток зеленої інфраструктури, підвищення енергоефективності та формування локального екологічного моніторингу. Запропоновані рішення мають практичне значення, оскільки вони прив'язані до конкретних проблем території та можуть бути реалізовані органами місцевого самоврядування у межах місцевих програм і проєктів.

Практичним результатом роботи є розроблення схем удосконалення системи управління відходами та комплексної системи природоохоронних заходів для Меджибізької селищної територіальної громади. Запропонована модель управління відходами передбачає перехід від переважного захоронення змішаних ТПВ до роздільного збору, сортування вторинної сировини, компостування органічних відходів і екологічної просвіти населення. Такий підхід дозволить зменшити навантаження на сміттєзвалища, підвищити частку вторинного використання ресурсів і сформувати більш відповідальну культуру поводження з відходами.

Загалом результати дослідження підтвердили, що Меджибізька селищна територіальна громада має достатні природні передумови для сталого розвитку,

однак потребує посилення системності в управлінні довкіллям. Найбільш актуальними залишаються проблеми поводження з відходами, охорони водних ресурсів, збереження ґрунтів, рекультивації порушених земель, зменшення транспортного та пилового навантаження, а також оновлення зелених насаджень. Вирішення цих проблем потребує поєднання організаційних, інфраструктурних, природоохоронних і просвітницьких заходів.

Загалом, мету кваліфікаційної роботи досягнуто: оцінено стан довкілля Меджибізької селищної територіальної громади та обґрунтовано шляхи його покращення. Запропоновані заходи спрямовані на зменшення антропогенного навантаження, підвищення ефективності природокористування, покращення санітарно-екологічного стану населених пунктів і збереження природного потенціалу громади. Їх реалізація може стати основою для формування місцевої екологічної політики, підготовки природоохоронних програм і забезпечення збалансованого розвитку Меджибізької селищної територіальної громади.

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ

1 Стратегія розвитку Меджибізької селищної територіальної громади на 2026–2027 роки. [Електронний ресурс]. – Меджибіж. – 2025. – URL: <https://medzhybizka-gromada.gov.ua/strategiya-rozvitku-medzhibizkoi-selischnoi-teritorialnoi-gromadi-na-20262027-roki-15-36-41-20-06-2025/> (дата звернення: 28.04.2026).

2 Меджибізька громада. [Електронний ресурс]. – URL: <https://medzhybizka-gromada.gov.ua/structure/> (дата звернення: 05.05.2026).

3 Звіт про стратегічну екологічну оцінку документа державного планування «Стратегія розвитку Меджибізької селищної територіальної громади на 2026–2027 роки». [Електронний ресурс]. – Меджибіж. – 2025. – URL: <https://medzhybizka-gromada.gov.ua/strategiya-rozvitku-medzhibizkoi-selischnoi-teritorialnoi-gromadi-na-20262027-roki-15-36-41-20-06-2025/> (дата звернення: 06.05.2026).

4 Екологічний паспорт Хмельницької області за 2024 рік. [Електронний ресурс]. – Хмельницький : Департамент природних ресурсів та екології Хмельницької обласної військової адміністрації, 2025. – URL: <https://www.adm-km.gov.ua/> (дата звернення: 9.05.2026).

5 Довкілля Хмельниччини: статистичний збірник. [Електронний ресурс] / Головне управління статистики у Хмельницькій області. – Хмельницький. – 2025. – URL: <https://www.km.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 10.05.2026).

6 Статистичний щорічник Хмельницької області за 2024 рік. [Електронний ресурс] / Головне управління статистики у Хмельницькій області. – Хмельницький. – 2025. – URL: <https://www.km.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 10.05.2026).

7 Climate-Data.org. Climate: Medzhybizh. [Електронний ресурс]. – URL: <https://en.climate-data.org/europe/ukraine/khmelnyskyi-oblast/medzhybizh-54376/> (дата звернення: 12.05.2026).

8 Регіональна доповідь про стан навколишнього природного середовища у Хмельницькій області у 2024 році. [Електронний ресурс]. – Хмельницький : Хмельницька обласна військова адміністрація. – 2025. – URL: <https://www.adm-km.gov.ua/> (дата звернення: 15.05.2026).

9 Copernicus Climate Change Service. ERA5-Land hourly data from 1950 to present. [Електронний ресурс]. – European Centre for Medium-Range Weather Forecasts. – URL: <https://cds.climate.copernicus.eu/datasets/reanalysis-era5-land> (дата звернення: 15.05.2026).

10 Мудрак О. В. Вплив сучасних кліматичних змін на природні комплекси Поділля / О. В. Мудрак // Екологічні науки. – 2023. – № 2. – С. 88–95.

11 Про охорону атмосферного повітря. [Електронний ресурс] : закон України від 16 жовт. 1992 р. № 2707-XII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2707-12> (дата звернення: 17.05.2026).

12 Програма державного моніторингу у галузі охорони атмосферного повітря на 2022–2026 роки Хмельницької зони. – [Електронний ресурс]. – Хмельницький. – 2022. – URL: <https://www.adm-km.gov.ua/> (дата звернення: 17.05.2026).

13 План управління річковим басейном Південного Бугу на 2025–2030 роки. [Електронний ресурс]. – Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України. – Київ. – 2024. – URL: <https://mepr.gov.ua/> (дата звернення: 21.05.2026).

14 Шахман І. О. Інтегральна оцінка якості води річки Південний Буг в умовах змінення клімату / І. О. Шахман, А. М. Бистрянцева // Екологічні науки. – 2021. – № 7 (34). – С. 162–166.

15 Шахман І. О. Екологічна оцінка якості води середньої течії річки Південний Буг за гідрохімічними показниками / І. О. Шахман // Таврійський науковий вісник. Серія: Сільськогосподарські науки. – 2020. – Вип. 113. – С. 260 – 266.

16 Земельний кодекс України. [Електронний ресурс] : кодекс України від 25 жовт. 2001 р. № 2768-III // База даних «Законодавство України» / Верховна

Рада України. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14> (дата звернення: 22.05.2026).

17 Питуляк М. Р. Геопросторові особливості екологічного стану ґрунтово-земельних ресурсів Хмельницької області / М.Р. Питуляк, М.В. Питуляк, С.І. Гунько // Український журнал природничих наук. – 2025. – № 13. – С. 402–412.

18 Питуляк М. Р. Природно-екологічні особливості та сучасний стан землекористування в ОТГ Хмельницької області / М.Р. Питуляк, М.В. Питуляк, Б.М. Жулканич // Екологічні науки. – 2022. – № 4 (43). – С. 121–126.

19 Лісовий кодекс України. [Електронний ресурс] : кодекс України від 21 січ. 1994 р. № 3852-ХІІ // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3852-12> (дата звернення: 25.05.2026).

20 Про природно-заповідний фонд України [Електронний ресурс] : закон України від 16 черв. 1992 р. № 2456-ХІІ // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-12> (дата звернення: 26.05.2026).

21 Пацева І. Г. Системний підхід управління відходами об'єднаних територіальних громад / І. Г. Пацева, О. Л. Герасимчук, А. М. Кагукіна // Екологічні науки. – 2022. – № 4 (43). – С. 181–184.

22 Про управління відходами. [Електронний ресурс] : закон України від 20 черв. 2022 р. № 2320-ІХ // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2320-20> (дата звернення: 26.05.2026).

23 Про стратегічну екологічну оцінку. [Електронний ресурс] : закон України від 20 берез. 2018 р. № 2354-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2354-19> (дата звернення: 26.05.2026).

24 Jetoo S. The Good, the Bad and the Future: A SWOT Analysis of the Ecosystem Approach to Governance in the Baltic Sea Region / S. Jetoo, V. Lahtinen // *Sustainability*. – 2021. – Vol. 13(19). – P. 445–461.

- 25 Петрук В. Г. Екологічна безпека територій : монографія / В. Г. Петрук, І. В. Васильківський, С. М. Кватернюк. – Вінниця : ВНТУ. – 2016. – 228 с.
- 26 Файфура В. Управління відходами в контексті екологічної модернізації розвитку територіальних громад / В. Файфура, М. Горун, Л. Бицюра // Регіональні аспекти розвитку продуктивних сил України. – 2021. – № 26. – С. 72–79.
- 27 Єфремова О.О. Удосконалення системи управління твердими побутовими відходами у Хмельницькій області як чинника екологічної безпеки з урахуванням досвіду Північного Рейну-Вестфалії (Німеччина) / О.О. Єфремова, Н.Г. Міронова, А.О. Дячук, О.П. Матеюк, С.М. Шевченко // Український журнал природничих наук. – 2025 . – 14. – С. 289–301.
- 28 OpenAI. ChatGPT. 2025. URL: <https://www.openai.com/chatgpt> (дата звернення: 12.05.2026).
- 29 Дячук А.О. Вплив екологічних проектів на досягнення цілей сталого розвитку міськими територіальними громадами / А.О. Дячук, О.О. Єфремова, О.П. Матеюк, С.М. Шевченко // Вісник Хмельницького національного університету. – Серія «Технічні науки». – 2024. – 337 №3 (2) – С. 389–394.
- 30 Tkalenko N. Environmental Component of Sustainable Development of Territorial Communities / N. Tkalenko, O. Hryhorash // *Financial and Credit Activity: Problems of Theory and Practice*. – 2023. – Vol. 4(51). – P. 451–462.
- 31 Кваліфікаційна робота : методичні рекомендації для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 101 «Екологія» / Н.Г. Міронова, О.О. Єфремова, С.М. Шевченко. Хмельницький : ХНУ. – 2023. – 38 с.
- 32 Бібліографічний запис. Загальні вимоги та правила складання. СОУ 207.02:2025 / О. М. Синюк, О. П. Шмурікова. – Хмельницький : ХНУ. – 2025. – 38 с.